

MAKALE

ARTICLE

Başlık | Title:

Filistinli Azınlığın İsrail Devleti'nde Kolektif Kimlik ve Siyasi Eşitlik Mücadelesi
| The Collective Identity and Political Struggle of the Palestinian Minority in the
State of Israel

DOI: <https://doi.org/10.34230/fiad.930211>

Yazar | Author, ORCID, Google Scholar ID:

Battal DOĞAN, 0000-0002-1439-1570, ByQG_04AAAAJ

Alıntı | Citation:

Doğan, Battal. "Filistinli Azınlığın İsrail Devleti'nde Kolektif Kimlik ve Siyasi Eşitlik Mücadelesi." *Filistin Araştırmaları Dergisi*, no.10 (2021): 81-110.

Dogan, Battal. "The Collective Identity and Political Struggle of the Palestinian Minority in the State of Israel." *Bulletin of Palestine Studies*, no.10 (2021): 81-110.

Makale Türü | Article Type: Araştırma Makalesi | Research Article

Gönderilme Tarihi | Submission Date: 30.04.2021

Kabul Tarihi | Acceptance Date: 26.12.2021

DİZİNLER & VERİTABANLARI

INDEXES & DATABASES

INDEX
COPERNICUS

CEEOL

SCIENTIFIC
INDEXING

DRJI

GOOGLE
SCHOLAR

Attribution-NonCommercial-
NoDerivatives 4.0 International
(CC BY-NC-ND 4.0)

Attribution-NonCommercial 4.0
International (CC BY-NC 4.0)

Bu eser Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0
Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a Creative Commons
Attribution-NonCommercial 4.0 International
License.

FİLİSTİNLİ AZINLIĞIN İSRAİL DEVLETİ'NDE KOLEKTİF KİMLİK VE SİYASİ EŞİTLİK MÜCADELESİ

Özet: Bu makale Filistinli azınlığın İsrail Devleti'nin yerleşimci-kolonyal düzeni sınırları içinde toplumsal kimlik ve siyasi eşitlik sorunları üzerinden verdiği mücadeleyi incelemektedir. İsrail'deki Filistinli azınlık Filistin halkı dokusunun ayrılmaz bir parçasıyken, İsrail Devleti'nin kurulmasıyla hem Filistin hem de Arap toplumundan fiziksel, kültürel ve siyasal bağları koparılmış, tecrit edilmiş bir azınlık haline geldi. Dolayısıyla, Filistinli azınlık bir yandan kendisini sınırın ötesinde kalan Filistin/Arap kültürel kimliğiyle tanımlarken, diğer yandan da sınırın içerisinde resmi İsrail kimliğiyle tanımladı. Filistinlilerin yaşadıkları bölgelerde uygulanan askeri yönetim ve ulusal güvenliğe tehdit oluşturma algısı, Filistinlileri her alanda ve anlamda kuşatma altına aldı. Bu süreçte Filistinli azınlık kendi ortak kimlik arayışını sürdürürken, İsrail Devleti de Filistinliler üzerinde bölme, bağımlı kılma ve tecrit politikaları sürdürdü. Bu bağlamda, Filistinli azınlık sadece Filistin/Arap toplumundan değil, aynı zamanda Yahudi toplumundan da tecrit edildi. Toprakları, güvenliklerine ve kalcılıklarına potansiyel tehdit olarak algılayan Yahudi göçmenlere yerleşim alanları açmak için gasp edildi. Bu arada, bölgesel ve küresel ölçekte gelişen bazı olayların hem Filistinli azınlığın çok-kimlikli tanımlamaları hem de İsrail Devleti'nin bu yöndeki politikaları üzerinde belirleyici etkileri oldu. Filistinli azınlık zamanla kendisini doğru ve kolektif bir kimlikle tanımlama ve İsrail sınırları içerisinde siyasi eşitlik taleplerini dile getirme mücadelesi başlattı. Ancak Filistinli azınlığın bu çok-kimlikli tanımlamaları siyasi temsillerine de yansdı. Arap laik-milliyetçi söylemlerden İslamcı ve komünist söylemlere kadar uzanan geniş bir Filistin siyasi yelpazesi oluştu. Bu makale, Filistinli azınlığın toplumsal kimlik oluşturma ve siyasi eşitlik taleplerinin İsrail yerleşimci-kolonyal rejimin gölgesinde hangi süreçlerden geçtiğinin ve ne kadar başarılı olduğunun sorularına yanıt aradı.

Anahtar Kelimeler: Filistinli Azınlık, Kimlik Arayışı, Yerleşimci-Kolonyal İsrail Devleti, Eşitsizlik, Direniş.

THE COLLECTIVE IDENTITY AND POLITICAL STRUGGLE OF THE PALESTINIAN MINORITY IN THE STATE OF ISRAEL

Abstract: This article examines the struggle of the Palestinian minority over its question of social identity and political equality within the borders of the settler-colonial order of the State of Israel. While the Palestinian minority was an integral part of the fabric of Palestinian society, it became an isolated minority whose physical, cultural, and political ties were severed from both Palestinian and Arab societies with the establishment of the State of Israel. Therefore, the Palestinian minority defined itself with the Palestinian/Arab cultural identity remained beyond that border on the one hand, and with the official Israeli identity on the other. Furthermore, the Palestinian minority were besieged in every respect and meaning by the Israeli military rule and

* Doktora Öğr., Ortadoğu Çalışmaları, Ortadoğu Enstitüsü, Sakarya Üniversitesi, battal.dogan@ogr.sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1439-1570, Google Scholar ID: ByQG_04AAAAJ

its perception of a threat to its national security. In this process, while the Palestinian minority continued its search for a collective social identity, the State of Israel pursued policies of dividing, subordination, and isolation. The Palestinian minority was isolated not only from Palestinian/Arab society but also from Jewish community. Its lands were seized to provide settlements for Jewish immigrants, who also perceived their Palestinian neighbors as potential threats to their security and permanence. However, some events on regional and global scales have had decisive influences on both multi-identity definitions of the Palestinian minority and the related policies of the Israeli State. Accordingly, the Palestinian minority sought to define itself with a correct and collective identity, and call for its rights within the borders of the State of Israel. However, this multi-identity definition of the Palestinian minority was reflected in its political representations. A political spectrum emerged, ranging from the Arab secular-nationalist to Islamist and communist political discourses. This article, hence, initially explores the social collective identity formation of the Palestinian minority and then its call for political equality under the settler-colonial regime of Israeli State.

Keywords: Palestinian Minority, A Quest for Identity, The Settler-colonial State of Israel, Inequality, Resistance

Giriş

14 Mayıs 1948 yılında İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesinin hemen akabinde bölgedeki komşu Arap ülkelerinin savaş ilanı İsrail Devleti'nin lehine sonuçlandı. Bir yandan İsrail devlet sınırları içinde kalma korkusu, diğer yandan baskı ve zoraki tehcirle yüzbinlerce Filistinli vatanlarını terk etmek zorunda kaldı.¹ Geride kalan yaklaşık 160.000 Filistinli yeni kurulan İsrail Devleti'nde azınlık konumuna düştü.² Oysa 1946'da İngiliz manda yönetiminin yaptığı nüfus sayımında 1.912.112 olan Filistin nüfusunun sadece 608.225'i Yahudilerden oluşuyordu.³ Yahudiler Filistin topraklarında nüfusun üçte birini oluştururken, yaşadıkları alan ve sahip oldukları topraklar Filistin topraklarının %7'sinden daha azdı. Yahudilerin çoğunlukta oldukları Tel Aviv'in dışında diğer tüm şehirlerde Filistinliler nüfusun çoğunluğunu teşkil ediyordu.⁴ Filistin halkı için felakete (*nekbe*) dönüşen 1948 savaşı, yaklaşık 780.000 Filistinlinin evlerinden ve yurtlarından çıkarılmasına, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki kamplara yerleştirilmesine neden oldu.⁵

---

¹ Dan Rabinowitz, "The Palestinian Citizens of Israel: the Concept of Trapped Minority and the Discourse of Transnationalism in Anthropology", *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 24 no. 1; (2001): 64-85.

² Rashid Khalidi, *The Hundred Years' War on Palestine: A History of Settler Colonialism and Resistance, 1917-2017* (London: Profile Books, 2021), 218; Nur Masalha, *The Palestine Nakba: Decolonising History, Narrating the Subaltern, Reclaiming Memory* (London: Zed Books Ltd, 2012), 68.

³ Edward Said, *The Question of Palestine* (New York: Vintage Books Edition, 1992), 134.

⁴ Ilan Pappé, *The Forgotten Palestinians: A History of the Palestinians in Israel* (New Haven; London: Yale University Press, 2011), 16-7.

⁵ Said, 142.

İsrail Devleti Filistin'deki bu demografik dönüşümü Filistinli mültecilerin evlerine dönmelerini engelleyerek, köylerini yıkarak ve boşalan bu Filistin topraklarına Yahudi yerleşim birimleri kurarak sağladı. 1948 Arap-İsrail savaşı Siyonizm'in Araplardan arınmış bir Yahudi devleti kurma projesinin gerçekleşmesine fırsat yarattı.⁶ Savaş esnasında İsraili sivil ve askeri tüm yetkililer bilinçli ve daha önce planlanmış, *Plan Dalet* etnik temizlik Siyonist planını yürüttüler. Amaç Filistin topraklarında Yahudi devlete dahil edilmesi planlanan bölgelerin askeri güç kullanılarak Araplardan arındırmak ve bir Yahudi ulus devleti kurmaktır.⁷ Ancak İsrail Devleti Filistinli azınlığın nüfus artışını engelleyemedi. Savaştan sonra evlerine ve yurtlarına dönebilenler ve aile birleşimi yoluyla Filistinli nüfus ilk on yıl içinde ikiye katlandı. İsrail Merkez İstatistik Bürosu'nun 31 Aralık 2020 nüfus verilerine göre 9.291.000 olan İsrail nüfusunun 6.870.000 Yahudilerden, 1.956.000 Filistinlilerden (Müslüman, Hıristiyan Araplar ve Dürziler) ve 456.000'i diğerlerinden oluşuyor.⁸ Filistin Yönetimi'nin 2021 nüfus verilerine göre ise işgal altındaki Batı Şeria'da 3.120.448, Gazze Şeridinde 2.106.745 olmak üzere toplam 5.227.193 Filistinli yaşamaktadır.⁹ Bu nüfusa İsrail'deki Filistinli azınlığın nüfusu eklendiğinde Filistin topraklarında toplam 7.183.193 nüfusla aslında Filistinlilerin nüfusun çoğunluğunu oluşturdukları ortaya çıkmaktadır.

İsrail Devleti ile Filistinli azınlık arasında kurulan ilişki, Lustick'e göre, egemen Yahudi-Siyonist grubun hedeflerine göre tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, İsrail Devleti'nin Filistinli azınlıkla ilgili temel politikası, Filistinli azınlığın 'beşinci kol' olarak çalışmalarını önlemek; Filistinlilerin sahip olduğu geniş topraklara, genelde güvenlik gerekçesiyle, el koymak; Filistinlilerin yoğun olduğu bölgelere yakın yeni Yahudi yerleşim alanları kurmak ve Filistinli azınlığın uluslararası platformlarda gündeme gelmesini önlemektir.¹⁰ İsrail Devleti'nin Filistinli azınlığa yönelik tüm bu politikalarının özünde bölme, bağımlı kılma ve sindirme hakimdir.¹¹

---

⁶ Masalha, 74.

⁷ Ilan Pappé, "One-State Palestine: Past, Present and Future", Ed. Ilan Pappé and Jamil Hilal *Across the Wall: Narratives of Israeli-Palestinian History* (London: I.B. Tauris, 2010), 420-1.

⁸ Israeli Central Bureau of Statistics,

<https://www.cbs.gov.il/en/mediarelease/Pages/2020/Population-of-Israel-on-the-Eve-of-2021.aspx>, (Erişim, Haziran 30, 2021).

⁹ Palestinian Central Bureau of Statistics,

http://www.pcbs.gov.ps/site/lang__en/881/default.aspx#Population, (Erişim, Haziran 30, 2021).

¹⁰ Ian Lustick, *Arabs in the Jewish State: Israel's control of a national minority* (Austin: University of Texas Press, 1980), 63.

¹¹ Lustick, 79.

Filistinli azınlık sadece 1948'de savaşı kaybetmemiş, aynı zamanda kimlik ve aidiyet kaynaklarını da kaybetmişti. Savaştan sonra Filistinlilerin terk ettikleri şehir ve köylere Yahudi göçmenlerin yerleştirilmesi, buradaki Filistinlilerin sosyal, kültürel ve siyasi kurumlarının izlerini hızla silmeye başladı.¹² Azınlık konumuna düşen Filistinliler, İsrail Devleti sınırları içerisinde tarihi mirasıyla bağı kesilmiş, sınırın diğer yakasında Filistin toplumundan da soyutlanmıştı. İsrail'in Filistin azınlığa yönelik politikası bununla da kalmayarak Filistinlileri Yahudi toplumundan da soyutlamıştı. Çünkü Filistinli azınlık yerleşimci-kolonyal İsrail Devleti'nin Filistin topraklarını Yahudileştirme projesinde potansiyel tehdit, düşman ve büyük engeldi.¹³ Ekonomik olarak toprağa bağımlı Filistinlilerin verimli topraklarının yerleşim alanları olarak gasp edilmesi, İsrail Topraklar Kurumu (Israel Lands Authority) tarafından kamulaştırılması ya da İsrail Milli Vakfı'nın (Jewish National Fund, JNF) devredilmesi, Filistinlileri ekonomik olarak da İsrail Devleti'ne bağımlı hale getirdi.¹⁴

Tüm bu askeri baskı ve tehdit, siyasi ve ekonomik kısıtlamalar ve sosyal tecrit şartları altında Filistinli azınlık önce kendisini doğru ve ortak bir kimlikle tanımlama, sonra da bu kimlikle haklarını arama ve savunma mücadelesi başlattı. İsrail Devleti'nin bu baskı, tecrit ve tehdit algısına karşı Filistinli azınlık iki önemli kaynaktan beslendi: Birincisi, Filistin halkıyla tarihsel bağları sürdürmeye çalışan ulusal siyasi söylem; ikincisi, geniş bir tabandan yayılan sosyal ve politik hareket aracılığıyla ifade edilen İslamcı söylem. Bu iki güç, İsrail'deki Filistinli azınlığın tüm yaşam alanlarını etkileyerek toplumsal direnişi, varlığını sürdürmeyi ve haklarını talep etmeyi sağlayan kültürel ve siyasi söylemler oluşturdu.¹⁵

İsrail'de yaşayan Filistinli azınlıklar üzerinde akademik çalışmalar uzun bir süre sınırlı, teorik olarak dar kapsamlı ve devlet kontrolü altında yürütüldü. Arap ve Filistinli araştırmacıların çalışmaları Arap-İsrail ve Filistin-İsrail çatışmaları ekseninde yoğunlaşmış ve uzun bir müddet İsrail'deki Filistinli azınlık konusu ihmal edilmişti. Bu da Filistinli azınlığın sosyal, kültürel ve siyasi sorunları ve durumları hakkında bilgi üretimini, Rouhana ve Areej'in ifade ettikleri gibi, teorik olarak dar kapsamlı çalışmalarıyla İsraili araştırmacıların eline terk etmişti.¹⁶ Bu ilk dönem

---

¹² Rabinowitz, 66.

¹³ Lustick, 77.

¹⁴ Khalidi, 219.

¹⁵ Amal Jamal, *Arab Minority Nationalism in Israel: The Politics of Indigeneity* (London and New York: Routledge, 2014), 7.

¹⁶ Nadim N. Rouhana and Areej Sabbagh-Khoury, *Palestinians in Israel: Readings in History, Politics & Society* (Mada al-Carmel: Arab Center for Applied Social Research, 2011), 8.

araştırmalardan bilginin devlet-akademi kurumsal ilişkilerinden üretildiği söylenebilir. Başka bir ifadeyle bu durum egemen toplumun azınlık/ezilen toplum hakkında bilgi üretimi olarak açıklanabilir. Daha sonraki aşamada, özellikle tüm Filistin topraklarının işgal altına girdiği 1967 Arap-İsrail savaşından sonra, İsrail üniversitelerinde yetişen Filistinli araştırmacıların çalışmaları ile bazı İsrailli akademisyenlerin eleştirel yaklaşımları bağımsız bilgi üretimi üzerinde hem nitel hem de nicel olarak etkili oldu. Ancak İsrail akademik çevrelerinde yürütülen çalışmalar, Rouhana ve Areej'e göre, dayatılan siyasi ve ideolojik "Yahudi ve demokratik devlet" kavramlarına bağlılık, bilgi çerçevelerinin dar ve sınırlı kalmasına neden olmaya devam etti.¹⁷ Diğer yandan Arap ve Filistinli akademisyenler genel olarak Filistin sorununu ele alırken Filistinli azınlık konusuna da değinmeye başladılar. Türkiye'de son on yılda Filistinli azınlıkla ilgili telif ve tercüme çalışmaların yapıldığını ve konuya dikkat çekildiği görülmektedir. Bu makalenin amacı da İsrail'deki Filistinli azınlığın sorunlarını ve sesini duyurmaktır. Bu bağlamda Filistinli azınlığı temsil eden Es'ad Ghanem, Amal Jamal, Nur Masalha, ve Nadim Rouhana; İsrailli araştırmacılardan Ilan Pappé, Ian Lustick, Elie Reckess; ve Arap Filistinli araştırmacılardan Edward Said, Rashid Khalidi ve diğer akademisyenlerin ve araştırma merkezlerinin rapor ve çalışmalarından yararlanmışır.

Bu makale iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, İsrail Devleti'nde azınlık konuma düşen Filistinli Arapların toplumsal kimlik arayışlarını ele almaktadır. Bu bölümde Filistinli azınlığın bir yandan savaş sonrası dayatılan resmi İsrail vatandaşlığı ve kimliği, diğer yandan din, dil ve tarihsel aidiyet ve kimlik kaynağı olarak Arap, Müslüman, Hıristiyan, Dürzü kimliklerini nasıl tanımladıklarının sürecini ele alınmaktadır. İkinci bölüm ise Filistinli azınlığın İsrail Devleti sınırları içinde dini-ırkçı, kolonyalist ve sözde demokratik bir düzende siyasi, ekonomik ve toplumsal tüm alanlarda ikinci derece vatandaşlık uygulamalarına karşı başlattığı siyasi mücadeleye değinecektir. Bu bölümde parti üyeliğine bile kabul edilmeyen, seçme ve seçilme haklarının kısıtlı olduğu Filistinli azınlığın zamanla nasıl parti kurdukları, Knesset'te temsil edildikleri ve bu partilerin siyasi söylem ve faaliyetleri işlenecektir. Ayrıca makalede adı geçen Filistin siyasi partilerin tam isimleri Türkçe ve İngilizce, tekrarları ise İbranice kısaltılmış isimleriyle verilmiştir. Bazı isimler de Arapça orijinalleriyle metinde zikredilmektedir. Bu da aslında Filistinli azınlığın kimliğini tanımlamada, sorunlarını dile getirmede içinde bulunduğu çok kimlikli bir örnek ve kanıttır.

---

¹⁷ Rouhana and Sabbagh-Khoury, 9.

1. Filistinli Azınlığın Kimlik Arayışı

İsrail’de yaşayan Filistinli Arap azınlığın kolektif kimliği birkaç bileşenden oluşan bir kimlik özelliği taşır. Birincisi, Arap kimliği olup bölgedeki diğer Araplarla ortak dil, tarih ve kùltürü paylaşır. İkincisi, Filistin kimliği olup Doğu Kudùs, Gazze ve Batı şeria’daki Filistinlilerle ortak bölgesel ulus kimliğini oluşturur. Üçüncüsü, İsrail kimliği ve pasaportu taşımalarıyla İsrail vatandaşı olarak tanımlanır. Dördüncüsü, azınlık Hıristiyan ve Dürzü kimliklerinin yanı sıra çoğunluk Müslüman kimliğiyle tanımlanır. Beřincisi ve sonuncusu, köy, kasaba ve kabile gibi geleneksel dar kimlik gruplarıyla tanımlanır.¹⁸ Yukarıda söz konusu edilen Filistinli azınlığın toplumsal kimlik bileşenlerinin üst-alt kimlikleri grupların tercihlerine, dönemlere ve olaylara göre değişiklik göstermiştir. Kendilerini üst kimlik olarak Arap, sonra sırasıyla Müslüman, Filistinli, İsrail vatandaşı alt kimlikleriyle tanımlayan Filistinli azınlık, farklı üst-alt kimliklerle de tanımlar. Örneğin Arap Hıristiyanlar kendilerini bir üst kimlik olarak Arap, sonra sırasıyla Hıristiyan, Filistinli ve İsrail vatandaşı olarak tanımlar. Dürziler, İsrail Devleti’nin Arap olmadıkları yönünde bölücü politikalarına rağmen, kendilerini bir üst kimlik olarak Arap, sonra Filistinli, Müslüman ve Dürzi mezhebi alt kimlikleriyle tanımlar. Laikler de Arap üst kimlik yerine sadece Filistin üst kimliğini kullanır, ancak kendilerini dini kimlikle tanımlamazlar.¹⁹ Her ne kadar İsraili araştırmacılar bu farklı kimlikleri büyük bir problem olarak göstermeye çalışsalar da, Said’in ifade ettiği gibi, Filistinlilerin farklılıklarından çok ortak kimlik bileşenleri daha ağır basar. Said’e göre, Filistin halkını oluşturan farklı gruplar Filistin Arapça lehçesi, İngiliz manda yönetimine ve Siyonist Yahudi sömürgeciliğine karşı ortak direniş ve istisnasız kendilerini Arap aleminin bir parçası kabul etmeleri birleştirici unsurlar olmuştur.²⁰

Bu bağlamda İsrail Devleti sınırları içinde yaşayan Filistinlilerin kimlik tanımlamalarını başlıca dört döneme ayırmak mümkündür. Her dönemde Filistinli azınlık kendisini farklı alt-üst kimliklerle tanımlamıştır. Bunlardan birincisi, 1948-1967 yılları arasında İsrail Devleti’nin sıkıyönetim uygulaması altındaki dönemde oluşan kimliktir. İkincisi, 1967 Arap-İsrail savaşı sonrasında, Gazze, Batı şeria ve Doğu Kudùs’un İsrail Devleti’nin işgali altına girmesiyle oluşan ve 1993 yılına kadar süren “Filistinlileşme” kimliğidir.

¹⁸ Mahmoud Mi`ari, “Collective Identity of Palestinians in Israel after Oslo”, *International Journal of Humanities and Social Science*, 1/8, (2011): s. 225.

¹⁹ Dua Nakhla, “Shackled at Home: The Palestinian Minority in Israel: Policy Briefing”, (Brussels: European Parliament, 2012), 6.

²⁰ Said, 136-7.

Üçüncüsü, 1993 yılında Filistin-İsrail arasında Oslo Barış Görüşmelerinde oluşturulan barış havası ve bu görüşmelerde Filistinli azınlıktan bahsedilmemesiyle başlayan "ulusal azınlık mücadelesini yerelleştirme" dönemidir. Dördüncüsü ve sonuncusu, siyasi örgütlenme ve partiler yoluyla Filistinli azınlık sorunlarının Knesset'e taşınmasıyla başlayan "siyasallaşma" dönemidir.²¹

1.1. Pasif Kimlik Dönemi (1948-1967)

Filistinli azınlığa yönelik politikaların belirleyicilerinden en önemlisi bağımsızlığını ilan ettikten sonra İsrail Devleti'nin kendisini "Yahudi Devleti" olarak tanımlamasıdır. İsrail Devleti'nin Yahudilerin anavatanı olarak tanımlanmasıyla Filistinlilerin statüsüyle ilgili "etnik azınlık" ifadesine bilinçli olarak yer verilmemiştir.²² İsrail Devleti'nin 1948 bağımsızlık bildirisinde Filistinli azınlıkla ilgili ilk resmi açıklamasında tam vatandaşlık hakkı tanınmasına rağmen Filistinli azınlığa bireysel ve kolektif siyasal haklar dahil hayatın tüm alanlarında uzun sürecek baskı ve dışlama politikaları uygulanmıştır. Bildiride Filistinli azınlığa tam ve eşit vatandaşlık hakkının yanında devletin kurum ve kuruluşlarında eşit temsil hakkı da verilmişti. Ancak uygulamada bireysel haklar kısıtlı da olsa verilirken kolektif siyasal örgütlenme hakkının uygulama sahası uzun süre kısıtlı tutulacaktı.²³

İsrail Devleti kendi güvenliğine bir tehdit olarak algıladığı Filistinli azınlığın yoğun olduğu bölgeleri 1948-1966 yılları arasında sıkı yönetim altına aldı. Filistinli azınlığın yoğun olarak yaşadığı bölgeler Celile, el-Müselles el-Arabî olarak da adlandırılan Arap Üçgeni ve Nakab (Necef) Çölü'dür.²⁴ Sıkı yönetim uygulamasının gerekçesi "güvenlik riski" ve Filistinli azınlığın devlete sadakati konusunda "şüphe" duyulmasıydı. Bu da hem azınlık statüsüne düşen hem de sıkı yönetim altına alınan Filistinlilerin birçok haklarından mahrum edilmesi anlamına geliyordu. Bu bağlamda, İsrail Devleti Filistinli azınlığa yönelik siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda bir dizi yasalar çıkararak sıkı yönetim ve güvenlik gerekçeleriyle haklarını kısıtlama politikalarını sürdürdü.²⁵ Filistinli azınlığın yaşadığı bölgelere askeri valiler atanarak güvenlik tedbirleri arttırıldı. Sıkı yönetim, siyasi

---

²¹ Elie Rekhess, "The Evolvement of an Arab-Palestinian National Minority in Israel", *Israel Studies*, Volume 12, Number 3, (Fall 2007): 1-28.

²² Rekhess, "The Evolvement", 4.

²³ Daniel Magalotti, "Political Discrimination Against Arab Citizens of Israel", *The Jerusalem Fund*, <http://www.thejerusalemfund.org/ht/a/GetDocumentAction/i/6677>

²⁴ Middle East Report, "Back to Basics: Israel's Arab Minority and the Israeli-Palestinian Conflict", No 119, (14 March 2012): 1.

²⁵ As'ad Ghanem, *The Palestinian-Arab: Minority in Israel, 1948-2000: a political study* (Albany: State University of New York Press, 2001), 14, 17.

örgütlenmeden insanların ve malların serbest dolaşımına, sokağa çıkma yasağından ev hapislerine kadar yaşamın her alanına müdahale eden bir dizi baskıcı tedbirler uyguladı. Bu döneme ait Filistinli azınlığın en acı hatıralarından biri de Süveyş Krizi sırasında Kafr el-Kâsim köyünde sokağa çıkma yasağından haberi olmayan ve tarlalarından dönen, aralarında kadın ve çocukların da olduğu, 49 köylüye askeri polisin ateş açmasıyla hayatlarını kaybettikleri olaydır.²⁶

İsrail Devleti daha da ileri giderek Filistinli azınlığın sahip olduğu siyasi kurumlar ile özel ve vakıf mülkler üzerinde devletin güvenliği gerekçesiyle ya tamamen bunları ortadan kaldıran ya da kısıtlayan politikalar uyguladı.²⁷ Filistinli azınlığın arazilerine yeni yerleşim birimleri kurma adına el konuldu. Bu bağlamda 'İsrail Devleti'nin güvenliği' politikalarının ana gerekçesi Filistinli azınlığın (vatandaş) İsrail Devleti'ne karşı dışarıdaki (düşman) Filistinlilerle birlikte olası yıkıcı direniş faaliyetlerine girmelerini önlemek olarak özetlenebilir. Güvenlik kavramının bu denli geniş tutulması ise, Filistinli azınlığın uzun bir dönem siyasal haklarından yoksun kalmalarına neden oldu.

Bu durum 1967 Arap-İsrail savaşına kadar İsrail'in politikalarında bir değişiklik olmadan sürdü. Filistinli azınlık içinde bu dönemde siyasi örgütlenme adına en etkili aktör *el-Ard* hareketidir. 1961-1964 yılları arasında Filistinli azınlığın kurduğu ilk siyasi hareket olan el-Ard, "yer" ya da "yurt" manasına gelen bu kavram aynı zamanda bu hareketin söylemini ve amacını da belirtiyordu. El-Ard hareketi çözüm olarak Filistin topraklarında bağımsız bir Filistin Arap Devleti'nin kurulmasını savunurken, İsrail'deki Filistinli azınlık için de özerklik öneriyordu. Siyasi parti olarak ilgili makamlara başvurduklarında İsraili yetkililer partinin kurulmasına izin vermediler.²⁸ Gerekçeleri de partinin nihai hedefinin İsrail Devleti'nin bu topraklarda varlığına son vermek propagandası içerdiği ileri sürüldü.²⁹

5 Haziran 1967'de İsrail komşu Arap ülkeleriyle girdiği savaşı 6 günde kazandı. İsrail'in Arap güçlerine karşı kazandığı bu beklenmedik zafer, güvenlikle ilgili endişelerini tam olarak ortadan kaldırdığı söylenemez. 1967

---

²⁶ Mossawa Center, "The Palestinian Arab Citizens of Israel: Status, Opportunities and Challenges for an Israeli-Palestinian Peace" (Haifa: Mossawa Center, 2006), 1.

²⁷ Samira Abunemeh, "The Success of an Ethnic Political Party: A Case Study of Arab Political Parties in Israel", *Honors Theses*, (2014), https://egrove.olemiss.edu/hon_thesis/816. (Erişim, Nisan 24, 2021).

²⁸ Sharihan Abd el Rahman, The Political Mobilization of the Arap Minority in Israel: Shifts in Political Demands and Activities, CUREJ - College Undergraduate Research Electronic Journal, <http://repository.upenn.edu/curej/122/>, (Erişim, Nisan 24, 2021).

²⁹ Rekhess, "The Evolvement", 6.

savaşından sonra Doğu Kudüs, Batı Şeria, Gazze, Sina Yarımadası ve Golan Tepeleri İsrail Devleti'nin sınırları içinde kaldı.³⁰ Bu yeni gelişmenin İsrail'deki Filistinli azınlığın üzerinde önemli etkileri oldu. Birincisi, İsrail Devleti'nin sınırlarının genişlemesi ve diğer Filistin bölgelerini de içine alması Filistinli azınlığın serbestçe bu bölgelerdeki yakınlarıyla iletişim kurmasını sağladı. İkincisi, Filistinlilerle girdiği kültürel, ekonomik ve siyasi ilişkiler Filistinli azınlığın milli kimlik bilincini güçlendirdi. Üçüncüsü, İsrail Devleti vatandaşlık hakkını sadece 1948 savaşından sonra İsrail toprakları içinde de kalan Filistinlilerle sınırlı tuttu. Bu kararın da ana nedeni İsrail'in bağımsızlığını elde ettikten sonra demografik çoğunluğunu korumak istemesi olarak özetlenebilir.³¹

1948-1966 yılları arasında Filistinli azınlığı devlete zorunlu bağlı kılan ve siyasi faaliyetlerini neredeyse imkansız kılan iki önemli faktörden bahsetmek mümkündür. Birincisi, Filistinlilerin yaşadığı tüm bölgelere uygulanan sıkı yönetimdir. İnsan ve mal hareketini kısıtlayan sıkı yönetim Filistinlileri yaşadıkları bölgeye tabir yerindeyse hapsedmiştir. Yeni yerleşim bölgeleri oluşturma politikaları da Filistinlilerin yaşadığı topraklar üzerine yönelik olunca, zaten yaşamları ve gelirleri toprağa bağımlı olan Filistinli azınlığı devlete bağımlı kılmıştır. Sıkı yönetim Filistinli azınlığın Yahudi iş gücünün bir parçası olmalarını da serbest dolaşım yasağı getirerek önlemiştir. Neticede Filistinli azınlık iş bulmada ve yaşamlarını sürdürmede devletin eline bakmaya mecbur bırakılmıştı. İkincisi, Filistinli azınlık siyasi tercihlerini sadece Yahudi partileri arasında kullanma zorunda bırakılmıştı. Bu ikinci faktör de Filistinli azınlığı devlete ve siyasi partilerine istemeyerek bağımlı kılmıştır.³²

Sıkı yönetim döneminde Filistinli Arapların önde gelen siyasi liderlerinin ve büyük ailelerin bölgeyi terk etmesi, geride siyasi liderlerden yoksun, dağılmış ve bölünmüş kabilelerden oluşan bir Filistinli Arap toplumu bırakmıştır.³³ Oysa Filistinli Arapların Siyonizm'e ve İngiliz manda yönetimine karşı mücadelesi, Filistin'in Kudüs, Nablus, Hayfa ve Yafa gibi büyük şehirlerinde yaşayan büyük ve güçlü aileler tarafından yönetilmişti. 1948 savaşında ve sonrasında, bu siyasi, sosyal, ekonomik, dini hareketlerin aydın ve seçkin aileleri Arap şehir merkezlerinin neredeyse tamamını terk etmek zorunda kaldılar.³⁴ İsrail Devleti'nin sınırları içinde kalan Filistinliler

³⁰ Gadi Hitman, *Israel and Its Arab Minority, 1948-2008: Dialogue, Protest, Violence* (Lanham, Maryland: Lexington Books, 2016), 92.

³¹ Abunemeh, 25.

³² Hitman, 95-6.

³³ Abunemeh, 26.

³⁴ Lustick, 48.

arasında siyasi faaliyetler çok sınırlı olup uzun yıllar İsrail siyasi partileri tarafından temsil edildiler. Parti üyeliğine ve Knesset seçimlerinde Filistinlilere yer vermede kapılarını ilk açan parti Mapam oldu (*United Workers Party*). Oysa İsrail'in o dönem en büyük partisi Mapai (*the Eretz Israel Workers' Party*), David Ben-Gurion başkanlığında, Filistinlileri parti üyeliğine kabul etmiyor, Filistinli seçmenlere uydu listeler ya da geleneksel liderlerle girdikleri bir nevi pazarlıklar sonucu ulaşıyordu.³⁵ Mapai'ı desteklemek hem kabile liderlerine hem de Filistinli seçmene devletin bazı imkanlarını sunuyordu. Bu da Filistinli azınlığı uzun bir süre siyasi ve ekonomik olarak partiye bağımlı kılmıştır.³⁶

Mapai partisi çatısı altında siyasi faaliyet yürüten Filistinliler etnik-siyasi konulardan uzak, ılımlı ve uyumlu bir yol çizmeyi tercih ettiler. Genelde Filistinli topluma eğitim, sağık ve iş sahalarında hizmet sunmak için halkla iktidar partisi arasında aracı olarak çalışıyorlardı.³⁷ "ılımlı Kamp" olarak da adlandırılan Mapai'ın Filistinli siyasetçilerinin karşısında "Milliyetçi Kamp" olarak adlandırılan İsrail Komünist Partisi (*Israel Communist Party, Maki*) Filistinli üyeleri yer alıyordu. Milliyetçi Kamp'ın Filistinli siyasetçileri 1947 yılında Birleşmiş Milletlerin iki devlet planının uygulamaya alınmasından yana çalışmalarını sürdürüyorlardı. İsrail Devleti'nin yanında bir Filistin devletinin kurulmasını, Filistinli azınlığın da bu yeni kurulan Filistin devletine katılmasını savunuyorlardı. Maki'nin bu milliyetçi Filistinli kanadı 1952-57 parti kongrelerinde özerklik, hatta ayrılıkçı söylemlerini de gündeme getirerek savundu. Ancak parti içi Yahudi üyelerin baskısıyla bu ayrılıkçı söylemlerden vazgeçildi. En nihayetinde 1965 yılında Maki'nin Filistinli ve Yahudi üyeleri birbirlerinden ayrılarak partinin de ikiye bölünmesine neden oldu.³⁸ Partinin bir kolu, Mikounis başkanlığında, kendini *Israel Communist Party, Maki* olarak adlandırmaya devam etti. Diğer kolu ise, Wilner ve Tevfik Tubi liderliğinde *New Communist List, Rakah* olarak siyasete atıldı.³⁹

1.2. Filistinlileşme Dönemi (1967-1993)

İsraili Arap azınlık 1967 İsrail-Arap savaşından sonra kendilerini "Filistinli" kimliğiyle tanımlamaya başladı. 19 yıllık bir tecrit döneminden sonra İsrail'deki Filistinli azınlıkla Doğıu Kudüs, Gazze ve Batı Şeria'daki Filistinli Araplar arasındaki "Yeşil Hat" (*Green Line*) ortadan kaldırıldı. Ancak bu üç bölgenin İsrail Devleti'nin işgali altına girmesi Filistin-İsrail

---

³⁵ Ghanem, 40.

³⁶ Abunemeh, 27.

³⁷ Ghanem, 65-6.

³⁸ Rekhess, "The Evolvment", 6.

³⁹ Ghanem, 67.

çatışmalarının başlamasına neden oldu. Bölgede ve dünya kamuoyunda Filistin sorunu ve kimliğini savunan Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ve lideri Yasar Arafat aynı zamanda Filistinli azınlığın üzerinde de büyük etki yarattı. Arafat liderliğindeki FKÖ İsrail işgaline karşı sivil ve silahlı çatışmaların en önemli aktörü durumuna geçti.⁴⁰ 1973 Arap-İsrail savaşı ve küresel petrol krizinden sonra FKÖ'nün direnişi meyvesini verdi: Filistin Bölgesel Yönetimi 1974 yılında Rabat Zirve Toplantısı'nda katılımcı ülkeler tarafından resmen tanındı. Zirve FKÖ'nü Filistin halkının resmi temsilcisi kabul ederken benzer bir gelişme de 1975 yılında Birleşmiş Milletler'in kendi bünyesinde Filistin Bölgesel Yönetimi'ne gözlemci statüsü vermesidir. Tüm bu gelişmeler İsrail'deki Filistinli azınlığı Filistin sorununun içine çekerken "Filistinleşme" kimliğinin oluşmasına uygun zemin oldu.⁴¹

Bu dönemde *Ebnâu'l-Beled* (Vatan Evlatları) hareketi 1969 yılında bir grup aydın ve akademisyen tarafından Ümmü'l-Fehm'da kuruldu. Hareket, Arap toplumunun kabilecilik anlayışına ve İsrail Devleti'nin işbirlikçilerine karşı bir tepki olarak doğdu. Önceleri Ummu'l-Fahm'da bazı ekonomik sosyal problemleri gündeme getiren yerel bir hareket konumundayken, daha sonraları yasaklanan *el-Ard* hareketinin ideolojisini dile getirerek ulusal bir hareket niteliği kazandı.⁴² Ebnâu'l-Beled İsrail Devleti'nin Yahudi-Siyonist varlığına karşı bir mücadeleye girdi. Siyasal partilerin yaklaşımından farklı olarak, Ebnâu'l-Beled hem Filistin kökenli hem de İsrail vatandaşı olmanın çelişkisine dikkat çekerek Filistin birliğini tek çözüm olarak savundu. Ebnâu'l-Beled Filistin sorunu eksenli bir söylem geliştirirken, sorununun çözümünü Arap kimliği üzerinden değil de Filistin kimliği üzerinden aramayı savundu. Bu da işgal bölgelerindeki Filistinlilerle İsrail'de yaşayan azınlık Filistinlilerin birleşerek özerk bir yönetimin oluşturulmasıyla ancak mümkün olabilirdi. Neticede Ebnâu'l-Beled çözümü Filistin ulusunun birliğinde aradı. Ancak bu tür radikal sayılabilecek siyasi çözüm İsraili Filistinliler arasında kabul görmedi.⁴³

1970'lerde Filistinli azınlığın söz konusu durumu iki önemli gelişmeden dolayı kökten diyebileceğimiz bir değişime uğradı. Birincisi, 1966 yılında Filistinli azınlığın yaşadıkları bölgelerde sıkı yönetime son verilmesidir. İkincisi, İsrail hükümetinin yerel yönetim uygulamasına geçmesidir. Askeri yönetimin kaldırılmasıyla Filistinli azınlık hem Yahudilerle hem de Filistinli

---

⁴⁰ Ghanem, 56.

⁴¹ Rekhess, "The Evlovement", 7.

⁴² Ghanem, 100.

⁴³ Aziz Haydar, el Fikr el-Kavmi li'l Arap el-Filistiniyyin fi İsrail: el'Haraka el'Vataniyye et' Tekaddumiyye "Ebnau-l Beled", *Mecelletu'l-Mustakbali'l-Arabi*, 37/425, (2014): 24-5.

Araplarla serbest iletişim kurma imkânı buldu. Özellikle de 1967 savaşından sonra İsrail sınırlarına dahil olan Doğu Kudüs, Gazze ve Batı şeria bölgelerine hem ticaret hem de yakınlarını serbestçe ziyaret etme imkânı buldular. Filistinli azınlığın bu serbest dolaşımı kendilerine aynı zamanda yeni iş imkanları da sağladı. Bu yeni gelişmeler halkın kabile liderlerine bağımlılığını azalttığı gibi liderlerin de hem kabile üyelerine hem pazarlık yaptıkları Mapai Partisi'ne karşı güçlerini zayıflatmıştır.⁴⁴

Tüm bu gelişmelerin yanında 1967 savaşından sonra Mısır Devlet Başkanı Nasır'ın desteğiyle kurulan Filistin Kurtuluş Örgütü ve Filistin kimliği vurgusu Gazze, Batı şeria ve Filistinli azınlık arasında popülarite kazandı. Ancak bu yeni gelişmeler, özellikle Filistin kimliği, İsraili Arap azınlığını iki kimlik arasına sıkıştırdı.⁴⁵ Bir yandan "Filistinli" köklerine sahip çıkarken, diğer yandan yaşadıkları ülkenin kimliğini taşıyorlardı. Bu kimlik ikilemi İsraili Filistinliler arasında başlıca iki grubun ortaya çıkmasına zemin hazırladı. İsrail kimliğini reddeden birinci grup, Filistin kimliğine sahiplenerek İsrail Devleti'nin işgal ettiği Filistin topraklarından çekilmesini savunuyordu. Uyumlu ve ılımlı olan ikinci grup, Filistinli köklerine sahip çıkarken İsrail Devleti'nin varlığına karşı olumsuz tavır takılmaktan uzak durdular. Ancak Filistinli azınlığın da Yahudi vatandaşlar gibi bireysel ve kolektif haklara sahip olması gerektiğini savundular.⁴⁶

1977'de İsrail siyasi tarihinde önemli bir gelişme daha yaşandı ve bu da Filistinli azınlığın lehine oldu. Özellikle Kuzey Afrikalı ve Ortadoğulu göçmen Yahudilerin desteklediği Likud Partisi'nin iktidarı 29 yıldır tekelinde bulunduran Mapai Partisi'nden devralmasıydı. Bu da Mapai Partisiyle Filistinli kabile liderlerinin arasındaki pazarlıkların da sonu anlamına geliyordu. İktidarı kaybeden Mapai'ın kabile liderlerine sunacakları bir hizmeti olamazdı. Nihayetinde Filistinli azınlığın Mapai Partisine zoraki bağımlılığı sona ermiş oldu.⁴⁷ Daha da önemlisi iktidar yarışına giren Mapai ile Likud partileri Filistinli azınlığın oylarını kazanma yarışı siyaset sahnesinde İsraili Filistinliler adına son derece önemli bir dönemin kapısını açtı. Filistinli azınlık İsrail siyasetinde partiler arası dengeleri bozan ya da denge kuran bir unsur olarak ortaya çıktı.⁴⁸

Bir diğer önemli gelişme de 1987 yılında başlayan ve üç yıl süren Birinci İntifada olup İsrail Devleti'nin karşılaştığı ve iç güvenliğini ciddi anlamda

---

⁴⁴ Abd el Rahman, 19.

⁴⁵ a.g.e., 21-2.

⁴⁶ Rekhess, "The Evlovement", 7.

⁴⁷ Ghanem, 22-3.

⁴⁸ Abunemeh, 27.

tehdit ettiğini düşündüğü ilk toplu ayaklanma hareketidir. Filistinli azınlığın Doğu Kudüs, Gazze ve Batı Şeria'da yaşayan Filistinli Araplarla birlikte hareket etmesi İsrail'de iç güvenlik sorununu ön plana çıkardı.⁴⁹ Bu dönemde, İsrail Devleti Filistinli azınlığı kendi varlığına bir tehdit unsuru olarak algılamakla, Yahudi vatandaşları da komşu Filistinlileri kendi toplumsal güvenliklerini tehdit eden bir unsur olarak görmeye başladı.

1.3. Filistinli Azınlık Sorununun "Yerleştirilmesi" Dönemi

1991 Madrid Konferansı'yla başlayan İsrail-Filistin Barış Görüşmeleri, 1. Oslo (1993) ve II. Oslo (1995) Barış Görüşmeleriyle devam etti. Ancak İsrail Devleti'nin Filistin toprakları üzerinde yeni yerleşim politikalarının bu süreçte devam etmesi Madrid Konferansı'na gölge düşürdü. Diğer yandan Oslo Görüşmelerinde tarafların anlaşma şartları ne radikal Yahudileri ne de radikal Müslümanları memnun etmişti. Oslo Barış Görüşmelerine en olumlu tepkiyi İsrailli Filistinli azınlık verdi, ancak bu görüşmelerde Filistinli azınlığın durumu görüşülmedi.⁵⁰ Aynı yıl İsrail Devleti'nin Filistinli azınlığını dışlayan yasa ve politikaları İsrailli Filistinlilerin durumlarını tekrar gözden geçirmelerine neden oldu. Filistin devleti resmen kurulsaydı bile İsrail'deki Filistinli azınlık için fazla bir şey yapamayacağı ortaya çıktı. Bu durum İsrail'deki Filistinli siyasi lider ve aydınlarında kendi haklarını savunma ve talep etme fikrinin doğmasına neden oldu.⁵¹

I. Oslo Anlaşmasıyla İsrail Devleti Filistin Kurtuluş Örgütü'nü Filistinlilerin resmi temsilcisi olarak tanırken, FKÖ de İsrail Devleti'nin varlığını tanımıştı. İsrail Devleti'nin FKÖ tarafından resmen tanınması özellikle Hamas'ın büyük tepkisiyle karşılaştı. Radikal Yahudi grupları da Filistin'in İsrail Devleti tarafından tanınmasına büyük tepki gösterdiler. Yahudilere *Vadedilmiş Topraklar*'ın Filistinlere verilmesine ve bir Filistin devletinin kurulmasına şiddetle karşı çıktılar. Yahudi ve Müslüman radikal gruplar barış sürecinin bu yönde ilerleme ve uygulamasını durdurmak için karşılıklı şiddet eylemlerine başvurdular.⁵² 1994 yılına Filistinli radikallerin bombalı intihar eylemleri damgasını vurdu. En nihayetinde bu süreç, Oslo Anlaşmasına imza atan İsrail Başbakanı İtzhak Rabin'in 4 Kasım 1995 yılında radikal bir Yahudi genç tarafından suikasta uğramasıyla son buldu. Barış

---

⁴⁹ Hitman, 142.

⁵⁰ Alexander Bligh, *The Israeli Palestinians: an Arab minority in the Jewish state* (London: Frank Cass, 2003), 30; Magalotti, "Political Discrimination", 2; Elie Rekhess, "The Arab Minority in Israel: Reconsidering the 1948 Paradigm", *Israel Studies*, Volume 19, Number 2, (2014): 189.

⁵¹ Abunemeh, 30.

⁵² Rekhess, "The Arab Minority in Israel", 188-9.

sürecinin dışında gerçekleşen tüm bu olumsuz gelişmeler II. İntifadaya zemin hazırladı.⁵³

İsrail Devleti'nin barış sürecinde Doğu Kudüs ve Batı şeria'da yerleşim politikalarını sürdürmesi hem Batı şeria'daki Filistinlilerin hem İsrail'deki Filistinli azınlığın tepkisine yol açtı. Diğer yandan 2000 yılında İsrail Başbakanı Ehud Barak ile FKÖ lideri Yaser Arafat arasında iki hafta süren ve II. Camp David olarak da adlandırılan barış görüşmeleri bir mutabakata varmadan sona ermişti. Ariel şaron'un da Müslümanların kutsal kabul ettikleri Haremü'ş-Şerif ziyareti *Filistinlilerin* büyük tepkisine yol açacak ve II. İntifadayı başlatan kıvılcım olacaktı.⁵⁴ Önce Doğu Kudüs'te sonraları Batı şeria, Gazze ve en sonunda İsraili Filistinli azınlık da bu İntifadaya katıldı. Filistinliler gösteriler düzenleyerek, para, gıda ve ilaç gibi insani yardım faaliyetleriyle Kudüs'teki Filistinlileri desteklediler. İsrail güvenlik güçlerinin müdahale ettiği Ekim 2000 gösterisinde 13 Filistinli hayatını kaybetmiş, yüzlercesi yaralanmıştı. Filistinli azınlığın II. İntifadaya katılması İsrail Devleti'nin iç güvenlik kaygılarını alarma geçirdi. İsrail bu eylem ve gösterilere toplu tutuklama, göstericiler üzerine ateş açma, ev yıkımlar, yüzlerce askeri kontrol noktaları kurma, Filistinli liderlere suikast düzenleme, tank ve uçaklarla hedefleri bombalama gibi orantsız güç kullanarak müdahale etti.⁵⁵

1.4. Siyasi Örgütlenme ve Parti Kurma Dönemi

Filistinli azınlığın kendini tanımlama ve bu kimlik üzerinden hak talep etme değişik dönemlerden geçti. Boyun eğen ilk dönemin en büyük özelliği, Filistinli azınlığın realiteyi kabullenmesi ve İsrail Devleti'nin kendisine verdiği sınırlı vatandaşlık haklarıyla yetinmesi olarak özetlenebilir. Bu dönem seçme hakkının şartlı, seçilme imkânın çok kısıtlı olduğu bir dönemdir.⁵⁶ Filistinlileşme döneminde tüm yoğunluk Filistin sorunu ve muhtemel bağımsız bir Filistin Devleti kurma üzerine verilmişti. Filistinli azınlık kendi sorununun çözümlünü bağımsız bir Filistin Devleti'nin kuruluşuna bağlamıştı. Ancak üçüncü dönemde İsrail'deki Filistinli azınlığın sorunu Oslo Barış süreçlerinde masaya yatırılmaması yeni bir dönemi başlatmıştır. Filistinli azınlık sorunlarını kendileri masaya, Knesset'e taşımaya karar verdi. Bunu da İsrail siyasi platformunda daha yoğun ve aktif

---

⁵³ Ofer Kenig, "The Political Representation of Israel's Arab Minority: The Challenge of Marginality and the Dilemma of Influence versus Protest", http://institutobrasillisrael.org/cms/assets/uploads/_BIBLIOTECA/_PDF/as-minorias-em-Israel/6d951ea47f76ea49efa83dea19ddf883.pdf

⁵⁴ Bligh, 13.

⁵⁵ Abunemeh, 31.

⁵⁶ Ghanem, 37.

siyasi çalışmalarla yapmak gerekiyordu. Filistinli azınlık bu dördüncü dönemde siyasi kimliğiyle sorunlarını çözmeye aday oldu.⁵⁷

İngiliz manda yönetimi döneminde kurulan ve Yahudi göçmenlerle mücadele eden Filistinli Arapların kurduğu siyasi örgütlenmeler Yahudilerin bölgede 1948 yılında bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle dağılmış, siyasi liderler ve aydınlar da yurtlarını terk etmişlerdi. İsrail sınırları içinde kalan Filistinli azınlık siyasi örgütlenmelerini İsrail askeri yönetimin özgürlükleri kısıtlayan politikalarından dolayı uzun bir süre gerçekleştiremediler. 1949'dan 1997'ye kadar Filistinli azınlık İsrail parlamentosunda iki siyasi parti kanalıyla temsil edilme fırsatı buldu. Birincisi, iktidar Mapai Partisi'nin "uydu" listeleri aracılığıyla Filistinli azınlık parti içinde ve Knesset'te temsil edildi. İkincisi, İsrail Komünist Partisi, *Maki* aracılığıyla Filistinli azınlık temsil edildi. Özellikle anti-Siyonist söylemleriyle *Maki* 1950'lerde Filistinli azınlığın haklarını savunan parti konumuna geçmişti. *Maki* ve daha sonraları ondan ayrılan Rakah 1977'lere kadar mecliste en fazla beş sandalye ile temsil edildi, ancak parlamentoda fazla etkili olamadı. Bunun da sebebi iktidar partisinin koalisyona ihtiyaç duymaması, Rakah'ın Marksist duruşu ve anti-Siyonist söylemleri olarak özetlenebilir.⁵⁸

Sıkı yönetim altında İsrailli seçmenin desteklediği Mapai Partisi'nin Filistinlilere vaadi iş ve eğitim imkânı sağlamakta sınırlıydı. Filistinli seçmenin oylarına talip bir diğer İsrail partisi de İsrail Komünist Partisi, *Maki*'ydi. Mapai'ın sunduğu imkânları sunamayan *Maki*, Filistinli seçmeni ve taleplerini parlamentoda temsil etme vaadinde bulunuyor ve Filistinlileri parti üyeliğine kabul ediyordu.⁵⁹ Ancak partinin Siyonist söylemlerinden rahatsız olan Filistinli üyeleri 1965 yılında partiden ayrılarak kendi komünist partileri Rakah'ı kurdular. Rakah daha sonraları, 1977'de, Kara Kaplanlar (Black Panthers), Ortadoğulu Yahudi göçmenlerden de destek alarak *Hadaş* şemsiyesi altında İsrail seçimlerinde uzun bir dönem etkin rol aldı. Ancak *Hadaş* en nihayetinde komünist Filistinli ve Yahudilerden oluşan bir partiydi. Etnik Filistinli azınlığın çıkarlarını temsil etmede yetersiz kaldı.⁶⁰

Hadaş (Democratic Front for Peace and Equality, Demokratik Barış ve Eşitlik Cephesi) söylemini barış, eşitlik ve demokrasi üzerine kurdu. Ancak *Hadaş*, Yahudi seçmenin üzerinde fazla etkili olamadığı gibi Komünist Blok'un yıkılmasından sonra Filistinli azınlığın desteğinde de azalma görüldü. İsrail siyaset platformunda laiklik söylemleri olan *Hadaş*, din ile

---

⁵⁷ Ghanem, 5.

⁵⁸ Kenig, 5.

⁵⁹ Ghanem, 66-7.

⁶⁰ Abd el Rahman, 23.

devletin ayrı olmaları gerekliliğini s¼rekli vurgulaması hem Yahudilerin hem de M¼sl¼man Filistinlilerin desteğini iyice zayıflattı. Ancak Hadaş yine de Filistinli azınlığın haklarını temsil eden partiler arasında girdiği se¼imlerde ya birinci ya da ikinci parti olarak Knesset'te temsil g¼c¼ kazanmayı başarmıştır.⁶¹

Arap Demokrat Partisi (Mada) 1988 yılında İşçi Partisi'nden ayrılan Abd¼lvehhab Deravşe tarafından kuruldu. Partinin s¼ylemi Arap-İsrail ya da M¼sl¼man-Yahudi İsrail vatandaşları arasında ayırım yapılmadan eşitçe beraber yaşama ¼zerine kuruldu. Bunu da ger¼ekleřtirmenin yolu Filistinli azınlığın parlamentoda temsil g¼c¼ne bağlı olduğunu parti liderleri hep dile getirdiler. Filistinli azınlığın İsrail Devleti'nin kuruluşundan itibaren karar alma mekanizmalarından uzak tutulduğunu, bunun da demokratik temeller ¼zerine kurulduğunu, iddia edilen İsrail Devleti'nin dışlayıcı politikalarından kaynaklandığını g¼ndemden d¼ř¼rmediler.⁶²

Bu bağlamda Mada siyasi kanallardan bu demokratik haklarını kullanarak, yani karar mekanizmalarına girerek Filistinli azınlık se¼meninin bu haklarını talep edeceklerine inandılar. Filistinli azınlığın bu demokratik haklarını ancak Filistinli bir parti elde edebilir, ¼nk¼ şimdiye kadar İsrail partileri Filistinli se¼menini hem oyalamış hem de kendi ¼ıkarları adına kullanmışlardı. Mada bu hakların elde edilmesinde diğer İsrail partileriyle ¼alıřma ya da işbirliğinin de gerekli olduğunun altını da ¼iziyordu. Filistinli azınlığın İsrail toplumuna entegrasyonu savunan Mada, Filistinli azınlığa etnik azınlık stat¼ ve hakkının verilmesini talep ediyordu.⁶³ Mada, Bu bağlamda Filistinli se¼menin azınlık ulus kimliğine ve ¼ıkarlarına hitap eden ilk parti olarak yerini aldı. İlimli s¼yemleriyle, "protesto değil, karar mekanizmalarını etkilemek" sloganıyla 1988 se¼imlerine katılan Mada Knesset'te bir sandalye kazanarak Filistinli se¼menin desteklediği ilk Arap partisiydi.⁶⁴

İsrail siyasetinde Filistinli azınlığı temsil eden bir önemli parti de Ulusal Demokratik Kongre Partisidir. Parti kısaca *Balad* ismiyle ve kurucusu Azmi Bişara ile kısa zamanda pop¼larite kazandı. Bişara'ya g¼re Filistinli azınlık İsrail'de "yabancı" konumundadır, ¼nk¼ devlet kendilerine eşit vatandaş muamelesi yapmadığı gibi devletin Yahudi kimliğine de vurgu yapıyordu. İsrail'deki Filistin azınlığın sınırın ¼tesindeki Filistin halkının bir uzantısı olduğunu vurgulayan Bişara, eşit medeni haklara ve k¼lt¼rel otonomiye

---

⁶¹ Ghanem, 68-9.

⁶² Abunemeh, 41.

⁶³ a.g.e., 41-2.

⁶⁴ Kenig, 6.

sahip Filistinli azınlığın İsrail Devleti'nin çatısı altında yaşamasını uygun bir çözüm olarak görür. Bu bağlamda İsrail Devleti'nin Filistinlileri İsrailileştirme politikalarından vaz geçmesi ve Filistinlilere ikinci vatandaş muamelesini bırakması gerektiğini savundu. Balad, İsrail Devleti'nin işgal ettiği Filistin topraklarından çekilmesini ve bu toraklarda bir Filistin Devleti'nin kurulmasını savunuyordu.⁶⁵

Sıkı yönetimin baskısı altında ve yasal olarak önü kapatılan Filistinli azınlığın İslami siyasal örgütlenmeleri ancak 1967 savaşıdan sonra gerçekleşti. Özellikle işgal altındaki bölgelerde dini lider ve kurumlarla iletişime geçen İsraili Filistinliler 1971 yılında İslami Hareketi kurdular. Kurucusu Şeyh Abdullah Nimr Derviş olan İslami Hareket dini, kültürel ve sağlık sahalarında İsraili Filistinlilere bir takım hizmetler sundu. Cami, okul, kütüphane ve yol gibi halkın ihtiyaç duyduğu temel sosyal hizmetleri sunan hareket, kısa sürede yayılma imkânı buldu.⁶⁶ 1990'larda yerel seçimlerde başarılı olan İslami Hareket, 1996 yılında Knesset seçimlerine girme konusunda içinde anlaşmazlığı düştü. Knesset seçimlerine katılmayı tercih eden Güney İslami Hareket ve seçimlere katılmayı reddeden Kuzey İslami Hareket olarak ikiye bölündü. İslami Hareket'in ilk kurucusu Derviş, Güney İslami Hareket'in lideri Birleşik Arap Listesi'nden (*Ra'am*) seçimlere girmeye devam etti. 1999 yılında Derviş'in yerine geçen Şeyh İbrahim Sarsur, 2010 yılında Knesset'e de girmeyi başardı.⁶⁷ Ancak söylemleri ve nihai hedefleri Filistinli azınlığın çıkarlarını dillendirmek olan bu Filistin kökenli partiler aynı zamanda Arap seçmenin oylarını bölecek ve Filistinli azınlığın temsil gücünü de zayıflatacaktı. Bu yönde her ne kadar Filistin partilerin birleşme niyetleri olsa da partilerin ve liderlerinin siyasi tercihleri bu birleşmeye engel olmaya devam etti.

2. Siyasi Eşitsizliğin Kaynağı

Siyasi temsil, Kenig'in de ifade ettiği gibi, demokrasilerde hem vatandaşlık algısının oluşmasında hem de toplum ve devlete bağlılık duygusu veren en önemli araçlardan biridir. Adil ve eşit olmayan bir siyasi temsil, vatandaşların maslahatlarını ve taleplerini devletin politikalarına yansıtamaması, bu vatandaşların devletin ya da toplumun bir parçası olmadıkları düşüncesine neden olabilir. Bu siyasi süreç ve iktidar üzerinde etkisiz olma durumu ve düşüncesi de düzenin güvenlik ve sürdürülebilirliği üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Toplum homojen olsun ya da heterojen

---

⁶⁵ Ghanem, 105.

⁶⁶ a.g.e., 124.

⁶⁷ Middle East Report, 12.

olsun siyasi kanalların açık olması sağlıklı ve işleyen bir demokrasi için büyük önem arz eder.⁶⁸

İsrail’de Filistinli azınlık toplam nüfusun yaklaşık %20’sini oluşturmasına rağmen siyasi temsil ve güç olarak yetersiz ve zayıf bırakıldı. Bir başka ifadeyle, Filistinli azınlık nüfusu oranında ne Knesset’te ne de kabinede aynı oranla temsil edilemedi. 1990’lardan bu yana Filistinli azınlığın Knesset’te temsil oranı artsa da, hatta iki Filistinli kabineye alınsa da, bu artış ve kabinede yer alma devletin Filistinli azınlığa karşı ya da ilgili politikaları üzerinde pek etkili olamadı.⁶⁹ Kısacası Filistinli azınlığın artan temsil oranı siyasi gücünün artmasına yansımada. Bu bağlamda Filistinli azınlığın hem temsil oranının düşük olması hem de parlamentoda siyasi güce ve karar alma mekanizmaları üzerinde etkisiz olmasının başlıca iki nedeninden bahsetmek mümkündür. Birincisi, İsrail devletinin Filistinli azınlığın siyasi hakları önüne koymuş olduğu engeller; ikincisi de Filistinli azınlığın kendisinden kaynaklanan nedenler.⁷⁰

2.1. İsrail Devletinden Kaynaklanan Yasal Engeller

İsrail’de Filistinli azınlığın Yahudi vatandaşlarla kıyaslandığında kamusal alanda daha düşük temsil edildiği görülür. Bu da Filistinli azınlığın merkez karar alma mekanizmalarında yer almada değişik engellerle karşılaştıkları anlamına gelir. Yasal olarak parlamentoya giren Filistinli partilerin hükümet ortağı olmaları ya da Yahudi partilerle koalisyon kurmaları önünde bir engel olmadığı halde Filistin partilerinin böyle bir koalisyona girmedikleri görülür. Bunun nedeni hükümet kurmakla görevlendirilen partilerin Yahudi partileri tercih etmesinden kaynaklanır.⁷¹ Bir diğer nedeni zaten İsrail devlet politikalarına karşı olan bu Filistinli partilerin koalisyona girdikleri takdirde hükümetlerin ömrünün uzun olmayacağı kanısının yaygın olmasıdır. Bu parlamento içi hesaplara ilaveten Yahudi kamuoyunun % 86’sı devletle ilgili önemli kararların ve politika yapımının Yahudi çoğunluğun elinde olması gerektiği yönündeki baskısıdır.⁷² Yasal olmayan bu engellemeler parlamentodaki Filistinli parti ve temsilcilerini dışlamış, karar alma ve güç merkezlerinden uzak tutmuş ve en nihayetinde kamusal alandan dışlamıştır.

---

⁶⁸ Kenig, 1.

⁶⁹ a.g.e., 2.

⁷⁰ Abd el Rahman, 25-6.

⁷¹ Ghanem, 158.

⁷² Adalah-The Legal Center for Arab Minority Rights in Israel, “Inequality Report: The Palestinian Arab Minority in Israel”, (February 2011), 39-40.

<http://www.adalah.org/eng/publications.php>

Ancak İsrail'in 36. koalisyon hükümetinde Filistinli azınlığı temsil eden bir partinin de yer alması yeni ve önemli bir gelişme olarak değerlendirildi. 2 Haziran 2021 tarihinde sekiz partinin bir araya gelerek kurdukları koalisyonda bir de Filistin partisi yer aldı. Modern İsrail siyasi tarihinde ilk kez bir Filistin partisi koalisyon hükümetinde yer almış oldu. Daha da ilginç olanı, bu koalisyonda Güney İslami Hareketin kurduğu Birleşik Arap Listesi'nin, (Ra'am) yer almasıdır. Knesset'te dört sandalye ile temsil edilen Ra'am, bu koalisyon hükümetinin kurulmasında kilit rol oynamıştır. Ancak, Ra'am'ın lideri Mansour Abbas Başbakanlıkta Arap İlişkilerinden sorumlu yardımcı bakanlık göreviyle yetinmiş görünüyor.⁷³ Aslında bu koalisyon pazarlığında devletin Yahudi, kolonyal-yerleşimci karakter ve zihniyetinin gözetildiği verilen bakanlık yardımcılığı ve Arap ilişkileriyle ilgili olmasıyla açıkça ortadadır.

İsrail Devleti de Filistinli azınlığın siyasi özgürlükler sahasında siyasi eylem ve ifadelerini güç kullanma, tutuklama ve soruşturmalarla kısıtlama yönünde yasal engeller oluşturdu. Örneğin İsrail Devleti'nin Temel Yasası'nın 7A Bölümü, Knesset başlığı altında, "seçimlere katılımın önlenmesi" ifadesiyle başlayan yasaya göre; "Merkez Seçim Komitesi bir aday ya da siyasi parti listesini Knesset seçimlerine girmekten menedebilir." Yasa bu yasaklamayı da şu gerekçelere dayandırır: "Şayet aday ya da partinin eylem ve hedefleri (i) İsrail Devleti'nin Yahudi ve demokratik varlığını inkâr eder; (ii) ırkçılığı teşvik eder; (iii) İsrail Devleti'ne karşı silahlı mücadeleyi ya da düşman bir devlet ya da terörist bir örgütünü desteklerse" seçimlere girmekten menedilirler.⁷⁴

Bu yasa Filistinli azınlığı temsil eden aday ve partilerin siyasi özgürlüklerini kısıtlamakla kalmayıp bunların siyaset yapma alanlarını iyice daraltmıştır. Her alanda eşitlik talepleri üzerine siyasal söylemlerini kuran Filistin partileri bu yasayla siyasi özgürlükleri ellerinden alınmış oluyordu. Özellikle Filistin partilerinin anti-Siyonist söylemleri, devletin "Yahudilerin devleti" kavramına tepkilerini sürekli dillendirmeleri partileri ve partilileri bu yasayla karşı karşıya getirdi.⁷⁵ Örneğin 2003 genel seçim çalışmaları esnasında Filistin sorunuyla ilgili yaptığı açıklamalardan dolayı Azmi Bişara ve partisi Balad Yüksek Seçim Kurumu tarafından seçimlere girmesi men edildi. Ancak Filistinli-İsraili sivil toplum kuruluşlarının tepki ve

---

⁷³ Ari Rabinovitch, Explainer: Who's who in Israel's new patchwork coalition government, Reuters (June 14, 2021), <https://www.reuters.com/world/middle-east/whos-who-israels-new-patchwork-coalition-government-2021-06-13>, (Erişim, 17 Ağustos, 2021).

⁷⁴ Adalah, 40.

⁷⁵ Ghanem, 159.

gösterileri sonuç verdi ve YSK'nın verdiği bu karar Yargıtay tarafından iptal edildi.⁷⁶

2006 Knesset seçimlerinde, sağ kanat milletvekilleri ve Likud Partisi tarafından Şeyh Ahmet Sarsur ile Ra'am'ın⁷⁷ seçimlerden menedilmesine dair Yüksek Seçim Kurumu'na bir şikâyet dilekçesi sunuldu. YSK şikâyet dilekçesini Temel Yasa'nın 7A Bölümünü Knesset maddesine aykırı bularak Sarsur ve Ra'am'ı seçimlerden menetme kararı aldı. Gerekçe olarak da Sarsur ve Ra'am'ın İsrail Devleti'nin demokratik ve Yahudi devleti oluşunu reddettikleri, İsrail Devleti'ne karşı düşman devlet ve terör örgütünün silahlı mücadelesini destekler açıklamalarda buldukları iddia edildi.⁷⁸ Ancak Adalah⁷⁹, Şeyh Sarsur ve Ra'am'ı YSK'nın önünde savunmuş ve söz konusu şikâyet dilekçesinin gerçeği yansıtmadığını ve medyada çıkan asılsız haberlere dayandırıldığını iddia etmişti. Şubat 2006'da YSK'da yapılan oylamada 16'ya karşı 18 oyla şikâyet dilekçesi reddedilerek seçimlere girme yasağı da ortadan kaldırılmış oldu.⁸⁰

Benzer bir yasaklama da 2009 seçimleri öncesi yaşandı. Yine YSK üç Filistin partisi hakkında seçimlere katılma yasağı getirdi. Balad, Ra'am ve Ta'al (Arap Değişim Hareketi) partileri seçim propagandalarında "tüm vatandaşlar için bir devlet" sloganının İsrail Devleti'nin "Yahudilerin devleti" oluşunu karşı olduklarını, söz konusu parti liderlerinin düşman devletleri ziyaret ettiklerini ve bu devletlerle İsrail'e karşı işbirliğine girdikleri iddialarıyla Temel Yasa'nın 7A bölümünün kapsamına girdiler. Likud, Kadima ve İşçi Partisi'nin desteklediği yasaklama kararı Adalah'ın YSK'da yaptığı savunmayla yasak kaldırılmıştır. Adalah, savunmasında seçim arifesinde böyle bir yasağın Filistinli seçmenin yasal seçme ve seçilme haklarının ihlali anlamına geldiğini ve bunun demokratik ilkelere aykırı bir yasak olduğunu iddia ederek yasakları kaldırmayı bir daha başarabildi.⁸¹

30 Haziran 2009 yılında, Temel Yasa'nın 7A Bölümü'nde yapılan bir değişikle Suriye, Lübnan, Irak ve İran gibi düşman ülkeleri izinsiz ziyaret eden şahısların aday olma haklarını iptal edileceği yasalaştırıldı.⁸² Bu değişiklik özellikle bazı Filistinli milletvekillerinin Lübnan ile Suriye'yi

---

⁷⁶ Mossawa Center, 51.

⁷⁷ Güney İslami Hareket'in kurduğu bir listedir. The Joint List, al-Kaime al-Muştaraka ise daha kapsamlı bir liste olup tüm Filistin partilerinin listeye katılmalarını hedeflemiştir.

⁷⁸ Kenig, 7; Adalah, 40.

⁷⁹ Adalah (adalet), İsrail'de Filistinli azınlığa yönelik baskı, şiddet, ayrımcılık, eşitsizlik konularında en aktif çalışan yerel insan hakları kuruluşlarından biridir.

⁸⁰ Adalah, 40.

⁸¹ a.g.e., 41.

⁸² Hitman, 216.

ziyaret etmelerinden sonra yapıldı. Bu da açık ve net bir şekilde bu değişikliğinin Filistinli milletvekillerine yönelik yapıldığını gösterir. Ancak bu yasa değişikliğinin seçme ve seçilme hakkı önüne konulan ve demokratik ilkelerle bağdaşmayan bir nitelik taşıdığı apaçık ortadaydı.⁸³

1 Nisan 2009 yılında da Temel Yasa'nın öngördüğü "Hükümet Sadakat Yemini" sadece kabine üyelerinin yaptığı yeminden ibaretti. 8'e karşı 22 oyla kabul edilen yeni yasal düzenlemeyle "Sadakat ve Bağlılık Yemini"ni tüm milletvekillerine zorunlu hale getirildi. Bu yasaya göre Knesset'e seçilen milletvekilleri devletin "demokratik, Siyonist ve Yahudilerin devleti" olduğuna "değer ve sembollerine" bağlılık ve sadakat yemini yapmayı zorunlu kıldı.⁸⁴ Bu yeni değişiklik Filistin asıllı milletvekillerini parti söylemlerine aykırı yemine zorlamasıyla güç durumda bıraktı.

Bu iddianamelere ek olarak, Knesset İç Komisyonu 7 Haziran 2010 yılında parlamenter Hanin Zua'bi'nin milletvekilliği ayrıcalıklarının iptal edilmesi yönünde oy kullandı. Bu karar aynı yıl Knesset Genel Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe girdi. Zua'bi parlamenter dokunulmazlığa sahip olduğu için gözaltına alınamadı, ancak geniş bir sorgulamaya tabi tutuldu. Tüm bunların gerekçesi de Zua'bi'nin Gazze'ye doğru denize açılan Özgürlük Filosu'na katılması ve Mavi Marmara gemisinin yolcusu olmasıydı. Zua'bi'nin Mavi Marmara saldırısının görgü tanığı sıfatıyla verdiği ifade, İsrail hükümetinin hazırladığı resmi raporla çelişince, Zua'bi uluslararası bağımsız bir soruşturma talebinde bulundu. Bu arada diplomatik pasaport hakkını kaybeden, Knesset'te dokunulmazlığının kaldırılması oylamaya sunulan Zua'bi, İsrailli parlamenterlerin sözlü ve fiziksel tehditlerine maruz kaldı.⁸⁵

İsrail Devleti'nin Temel Yasası üzerinde yapılan tüm bu değişiklikler Filistinli azınlığın demokratik seçme ve seçilme haklarını, özgürce düşüncelerini ifade etmelerine bir kısıtlamadan başka bir şey değildi. Filistinli siyasi liderler devletin sadece Yahudilerin devleti olmadığını, aksine tüm vatandaşların devleti olması gerektiği üzerinde siyaset yaparken ve Temel Yasa'yı bu doğrultuda değiştirmeyi amaçlarken İsrail siyaset platformunda alanlarını iyice daralttılar.⁸⁶ Bu yasal engellemelerin bir diğer olumsuz etkisi de Filistinli seçmen üzerinde oldu. İsrail parlamentosunda temsil edilmenin ve orada hak ve taleplerini duyurmanın şimdiye kadar fazla bir getirisininin

---

⁸³ Adalah, 41.

⁸⁴ Shourideh C. Molavi, Stateless Citizenship and the Palestinian-Arabs in Israel, *Refugee: Canada's Journal on Refugees*. 26.2 (2011): 19-28.

⁸⁵ Adalah, 46.

⁸⁶ Ghanem, 27.

olmadığını, İsrail Devleti'nin kendilerine ve Filistinli soydaşlarına karşı politikalarında olumlu bir değişikliğin olmadığını, tam aksine giderek bu yasal engellemelerle eşişsizliğin iyice gün yüzüne çıktığını farkına varıldı. Nihayetinde de tüm bu olumsuz gelişmeler bazı Filistinli partilerin de desteği ile seçimleri boykot etme fikrini doğurdu.⁸⁷

Seçim barajı Filistinli seçmen ve partilerinin önüne konulan bir diğer yasal engeli teşkil eder. Ancak dünyanın değişik demokratik ülkelerinde de bu tür, hatta daha yüksek, seçim barajlarına rastlamak mümkündür. İsrail'in seçim sistemi nispi ya da oransal seçim sistemine göre düzenlenmiştir. Oransal seçim sisteminde partiler aldıkları oylar oranında parlamentoda temsil gücü elde ederler. Bu sistem aynı zamanda küçük partilere de mecliste yer alma ya da sandalye kazanma imkanı sağlar. İsrail oransal seçim sisteminin bir diğer özelliği de belki de dünyanın en düşük seçim barajına sahip olmasıdır. Ancak, önceleri %1 olan seçim barajı 1992'de % 1,5'e, 2003 yılında % 2'ye, 2014 yılındaysa bu baraj % 3.25'e çıkarılmıştır. Bu seçim sistemine göre seçimlere giren bir siyasi parti ülke genelinde oyların en az % 3.25 barajını aşarsa parlamentoda temsil hakkına sahip olabilir. Bu da zaten ideolojik olarak farklı, coğrafik olarak ayrı bölgelerde yaşayan Filistinli semeninin ve onları temsil eden partilerin parlamentoya girmelerini bir derece daha zorlaştırmıştır.⁸⁸

2.2 Filistinli Azınlıktan Kaynaklanan Engeller

Filistinli azınlığın seçme ve seçilme gibi en doğal siyasi haklarından yasalar yoluyla mahrum edildiği, siyasi düşüncelerini özgürce ifade edemedikleri ve tüm bunların İsrail Devlet politikasının sabiteleri haline geldiği bir gerçektir. Filistinli azınlığın nüfusuna oranla Knesset'te düşük oranda temsili ve Filistinli seçmenin seçimlere düşük oranda katılımı objektif engellerle açıklanabilir.⁸⁹ Objektif engellerin başında Filistinli azınlık toplumunda aktif rol oynayan bazı sivil hareketlerin seçimleri boykot etmeleri ve halkı buna katılmaya ağırmalarıdır. Her seçimde olmasa da halkın bu tür boykot ağırmalarına cevap verdiği ve seçimlere katılımın açık bir oranda düştüğü görülür. Bir diğer engel de seçimlere katılan siyasi partilerin birbirlerinden farklı czm nerileri sunmalarıdır. Daha çok ideolojik kaynaklı olan bu czm nerileri parti ve partililer arasında derin ayrılıklara neden olmuştur.⁹⁰

⁸⁷ Ayman Avda, "Havle İntihabati'l Knesset ve'l Muvatinine'l Arab: el Muşarake, 'Adamu't Tasvit ve'l Mukata'a", <http://www.aljabha.org/files/moqata3a.doc>, (Erişim, Nisan 24, 2021).

⁸⁸ Abd el Rahman, 25-6.

⁸⁹ Kenig, 1.

⁹⁰ Ghanem, 31.

2.2.1 Seçimleri Boykot Eylemi

Filistinli azınlığın yıllara göre seçimlere katılım oranına bakıldığında Filistinli seçmenin seçimlere katılımıyla ilgili önemli iki sonuç çıkarmak mümkündür. Birincisi, 1980'lere kadar Filistinli seçmenin Yahudi-Siyonist partileri, özellikle İşçi Partisi'ni desteklemesidir. Ancak 1980'den bu yana Filistinli seçmen Filistin partileri lehine oylarını kullanmayı tercih ettiği görülür. İkincisi, Filistinli seçmenin seçimlere katılımında sürekli bir düşüşün görülmesidir.⁹¹ Örneğin, 1949-1969 yılları arasında seçimlere katılım oranı %80 ile %90 arasında seyrederken, 1973-1999 yılları arasında katılımın %68 ile %78 arasında seyrettiği görülmektedir. Bu düşüş 2003 yılında %62, 2006 yılında %56 ve 2009 yılında %53 olarak devam etti.⁹² Filistinli azınlığın seçimlere katılımında görülen bu rakamsal düşüş Filistinli seçmenin İsrail hükümetlerinin siyasetlerinden memnun olmadıkları sonucu çıkarılabilir. Çünkü ne bu hükümetler ne de Filistinli seçmenin parlamentoya gönderdiği Filistinli milletvekilleri İsrail Devleti'nin Filistinli azınlığa yönelik dışlayıcı ve eşitsiz politikalarını değiştirmeye muktedir olmadı.⁹³

Bu bağlamda Filistinli seçmen, oylarının Knesset'te bir etkisinin olmadığını ve seçimlere katılıp oy kullanmanın faydasız olduğunu düşünmeye başladı. Daha da önemlisi, neredeyse her seçim öncesi Filistinli parti listelerindeki adayların yakın takibe alınması ve YSK tarafından seçimlere girmelerinin yasaklanması Filistinli seçmenin Knesset'ten umutlarını kesmiştir. Bir diğer önemli unsur da Filistinli adayların seçim kampanya dönemlerinde sözlü ve fiziksel saldırılarla karşı karşıya kalması Filistinli seçmenin seçimlere katılımını zayıflatmıştır.⁹⁴ Bu bağlamda, Filistinli seçmenin seçimlere katılımının sürekli bir düşüş halinde olmasının en önemli faktörlerinden biri de seçimleri boykot eylemidir.

Filistinli seçmeni seçimleri boykot etmeye sevk eden birçok neden saymak mümkündür. Ancak boykot eylemini tetikleyen ve seçimlere katılımı önemli ölçüde olumsuz etkileyen iki nedenden bahsedilebilir. Birincisi, boykotun siyasi nedenlere dayandırılmasıdır. Örneğin 2001 seçimlerinde Filistinli seçmenin düşük katılımı, seçimlerin boykot yoluyla protesto edilmiş olmasıdır. Siyasi boykotun bir diğer nedeni de Filistinli seçmenin talep ve beklentilerini karşılamada ve olumlu değişiklikleri gerçekleştirmede Filistinli partilerin yetersiz kalışlarına olan inançları olmuştur. Tüm bunlara Filistinli

---

⁹¹ Kenig, 1.

⁹² Avda, 2.

⁹³ Maha Salah, "Why are Palestinians Voting with their Feet in the Israeli Elections", *Middle East Monitor*, (Fact Sheet- 21th January 2013), 6.

⁹⁴ Salah, 6.

azınlığa karşı değişmeyen İsrail Devlet politikaları da eklenirse Filistinli seçmenin boykot eylemini siyasi bir tavır, duruş ve tepki olarak anlamak mümkündür. İkincisi, boykot eyleminin ideolojik unsurudur.⁹⁵ Boykotun ideolojik unsuru devlet ve kurumlarının yasallığına inanmaz. Seçimlere katılıp oy vermenin İsrail Devleti'nin ve kurumlarının yasallığını kabul etmek olacağından seçimleri boykot etmekle bu tepkilerini dile getirirler. İdeolojik boykot bireysel olmaktan ziyade siyasi veya dini hareketlerin seçmeni seçimleri boykota çağırmasıyla geręekleřir.⁹⁶

2009 seçimlerinde ilk defa Seçimleri Boykot Komitesi kuruldu. Komite bağımsız akademisyen, siyasi aktivist ve laik milliyetçilerin içinde yer aldığı *Ebnâu'l-Beled* hareketi tarafından organize edildi. Komite Filistinli seçmeni bir yandan Knesset seğimlerini boykota çağırırken, diğer yandan seçim yoluyla bir Filistin parlamentosu kurmaya çağırıyordu. 2009 yılında bazı partilerin de Filistinli seçmeni boykota çağırmasıyla seğime katılım oranında belirgin bir düşüş meydana geldi.⁹⁷

Biri siyasi (Ebnâu'l-Beled) diğeri dini (İslami Hareket) olmak üzere Filistinli seğmeninin boykot eylemini teşvik ve organize etmede bu iki akım önemli rol oynadı. Ebnâu'l-Beled'e göre Knesset, devlet kurumları piramidinin en tepesinde yer alan ve Filistin halkının enkazı üzerine kurulan bir devletin kurumudur. Bu devlet sömürgeci, ırkçı ve Siyonist projeyle varlık bulan ve kendisini "Yahudilerin devleti" olarak tanımlayan bir devlettir. Bu kuruma, Knesset'e giren herkes devletin bu Yahudi kimliğini açık dille itiraf ve kabul edecek ve sadakat yemini etmek zorunda kalacaktır. Filistin topraklarında yerleşimci politikalarını bu kuruma girerek kabul edecektir.⁹⁸ Tüm bu nedenlerden dolayı İsrail Devleti'nin Filistin halkını bölen ve yok sayan bu politikalarına verilebilecek en güçlü siyasi tepki seçimleri boykot etmek olacaktır.⁹⁹

İslami Hareket ise 1996 yılında Knesset seçimlerine katılıp katılmama konusunda ihtilafa düşmüş ve Kuzey ve Güney İslami Hareket olarak ikiye bölünmüştü. Güney İslami Hareket, Ra'am çatısı altında seçimlere katılırken, Kuzey seçimleri boykot etmeyi tercih etti. Ancak Kuzey İslami Hareket'in Filistinli seçmene boykot çağırısı açık ve net değildi. 2003, 2006 ve 2009 seçimleri öncesi İslami Hareket'in yaptığı yazılı ve sözlü açıklamalar boykot eylemini üyelerinin ve Filistinli seçmenin tercihine bıraktığı izlenimi verdi.

---

⁹⁵ Ghanem, 119.

⁹⁶ Avda, 6.

⁹⁷ a.g.e., 7.

⁹⁸ a.g.e.

⁹⁹ a.g.e., 8.

Açıklama aynen şöyle: "İslami Hareket'in her bir üyesi ve sevenleri Knesset seçimlerinde milli duygularımıza ve inanç anlayışımıza uygun hareket etme hakkına sahiptir."¹⁰⁰

2.2.2 Filistin Partilerinin Farklı Söylemleri

Filistinli seçmenden destek alan, birbirlerinden farklı yönelişleri ve söylemleri olan, ancak hemen hemen aynı hedefleri olan Filistin siyasi partileri (Hadaş, Balad, Ra'am) İsrail parlamento seçimlerinde aktif ve etkili rol oynamaktadır. Boykot eylemine karşı olan bu partiler hükümetin karar alma mekanizmalarının merkezinde yer almasalar da alınan kararların üzerinde etkilerinin olduğu ve bu nedenle Filistinli azınlığın Knesset'te mutlaka temsil edilmesi gerektiğini dile getirdiler. Filistinli azınlığın haklarını savunma ya da talep etmede Knesset'in uygun bir platform olduğu konusunda bu partiler hemfikirdirler.¹⁰¹ Ancak bu Filistin partileri Filistinli azınlığın geleceği ve sundukları formül üzerinde farklı görüşlere sahiptirler.

Örneğin, komünist ve sosyalist gruplar koalisyonundan oluşan, baskın Filistinli-Yahudi üyelerin bulunduğu Hadaş, Filistinli-Yahudi dayanışmasına vurgu yaparken, Filistinli azınlığın sınıf-temelli çatışmasının ancak bu dayanışma ile aşılabileceğine inanmaktadır.¹⁰² İslami Hareket'in baskın olduğu Ra'am, Müslümanların kutsal mekânlarının Filistinlilerin kontrolünde olması gerektiğine inanmaktadır.¹⁰³ Diğer yandan Balad Partisi Filistinli azınlığın milli hakları üzerinde kampanya yürüterek İsrail Yahudi vatandaşların haklarına eşit haklar talep etmektedir. Filistinli azınlığın da milli kurumlarına sahip olması gerekliliği vurgusuyla kültürel otonomi talep etmektedir.¹⁰⁴ Partilerin Filistinli azınlığın geleceğine yönelik sundukları bu farklı çözüm önerileri partilerin üye yapısından, Filistinli-İsrail ve ideolojik, laik-İslamcı-sosyalist yönelişlerinden kaynaklanmaktadır.

Knesset'te laik-sosyalist Filistinli seçmeni Hadaş temsil etmektedir. Hadaş baskın Arap-Yahudi komünist-sosyalistler koalisyonuyla Filistinli seçmen tabanını korumaya çalıştı. 1977 seçimlerinde Filistinli seçmenin oylarının %50'sini kazanan Hadaş, 1980'li yılların ortalarında Komünist Blok'un tüm dünyada çökmeye başlamasıyla popüleritesini yitirmeye başladı.¹⁰⁵ Birinci İntifada, Oslo Barış Görüşmelerinin sonuçsuz kalması ve İkinci İntifadanın Filistinli ve Yahudi toplumları arasında güveni sarsması Hadaş'ın oy kaybına neden oldu. Ancak parti laiklik vurgusuyla, din ve

---

¹⁰⁰ Avda, 9.

¹⁰¹ Ghanem, 35.

¹⁰² Abunemeh, 38.

¹⁰³ Ghanem, 36.

¹⁰⁴ Middle East Report, 11.

¹⁰⁵ Ghanem, 88.

devlet işlerinin mutlaka ayrılması gerektiğini daha net bir dille gündeme getirmeye başladı. Bu aynı zamanda İsrail Devleti'nin "Yahudilerin Devleti" tanımlamasına karşı bir tanımlama olduğu için Filistinli seçmen için de cazip gelen bir tanımlama oldu. Hadaş'ın diğer Filistin partilerinden ayıran en önemli özellik Filistinli azınlıkla Yahudilerin eşit ve beraber yaşamaları gerektiği vurgusunu yapmasıdır. Bu manada Hadaş diğer Filistin partilerinin kültürel otonomi söylemine karşı bir duruş sergiler. Hadaş'ın bu son söylemi diğer Filistin partileriyle birleşmenin önündeki en büyük engel olarak görölmektedir.¹⁰⁶

Balad laik-milliyetçi Filistinli seçmene hitap eden bir diğer Filistin partisidir. Filistin/Arap milliyetçiliği ve laiklik söylemiyle Balad hem İslami Hareket'ten hem de Hadaş'dan farklı bir politika izler. 1996 yılında Hadaş ile aynı listede seçimlere katıldıktan sonra bu partiyle yollarını ayıran Balad, Filistinli azınlık için çözümleri kültürel otonomide bulur. Balad, demokratik İsrail Devleti'nin kendisini etnik ve dini tanımlamalarına karşı çıkararak devletten tüm vatandaşlarına karşı tarafsız bir politika izlemesi konusunda çağrıda bulunur. Balad, Filistinli azınlık ile Yahudilerin bir arada ve eşit haklara sahip olacakları nihai çözümünü laik ve demokratik bir devlet modelinde bulur.¹⁰⁷

İslami Hareket'in Güney kolu Knesset seçimlerine katılmakla ve Filistinli azınlığın her alanda karşı karşıya kaldığı eşitsizliği ortadan kaldırmakla diğer Filistin partileriyle ortak hedeflerde buluşuyor denilebilir. Hadaş'ın laik-sosyalist söylemleriyle Balad'ın laik-milliyetçi söylemlerine karşı İslami bir söylemle Filistinli seçmenin oylarına talip olan Güney İslami Hareket, Kuzey kolundan çok farklı bir siyasi kulvarda yer aldı.¹⁰⁸ Güney kolunun aksine, İslami Hareket'in Kuzey kolu İsrail Devleti'ni tanımadığını ve İsrail'in bölgedeki varlığının geçici olduğuna inanıyor. Genel seçimler yerine yerel seçimlere katılan Kuzey, şeyh Salah'ın doğum yeri olan Ummu'l-Fahm Belediyesi'ni her seçimde kazanmayı başardı. Halka sunduğu hizmetlerle "sivil toplum imparatorluğu" kuran şeyh Salah 27 sosyal hizmet kurumunu idare ediyor. şiddet eylemlerine karışmayan, ancak protesto gösterileriyle Müslümanların maddi ve manevi değerlerini savunarak Filistinli azınlığı bir sivil toplum kuruluğu olarak temsil ediyor.¹⁰⁹

İdeolojileri ne kadar farklı olsa da Filistin partilerinin hepsi İsrail'in Filistinli azınlıkla ilgili politikalarına karşı ortak bir tutum ve duruş

---

¹⁰⁶ a.g.e., 89.

¹⁰⁷ a.g.e., 111.

¹⁰⁸ a.g.e., 124.

¹⁰⁹ a.g.e., 125.

sergiledikleri söylenebilir. Hadaş Marksist ve anti-Siyonist söylemiyle, Mada İslamcılarla girdiği koalisyonadaki ılımlı yaklaşımıyla ve Balad laik ve aşırı Arap milliyetçiliğiyle İsrail'in dışlayıcı politikalarına karşı siyasi mücadelelerini sürdürdüler.¹¹⁰

Sonuç

İsrail Devleti'nin bağımsızlığını ilan ettiği 1948 yılından günümüze Filistinli azınlık siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda özgürlükleri kısıtlanan kolonyal-yerleşimci bir devlet yapısında toplumsal kimlik ve siyasi eşitlik mücadelesi vermektedir. 1948 savaşında İsrail askeri ve sivil karar vericiler Filistinliler üzerinde her türlü baskı ve şiddet yöntemleri uygulayarak kurmayı planladıkları bu yeni devlette tamamen baskın ve çoğunlukta bir Yahudi toplumu inşa etmeyi hedeflemişlerdi. Ancak savaş sonrasında İsrail sınırları içerisinde kalan Filistinliler azınlık hükmünde de olsa bu yeni kurulan Yahudi devleti kavramına tehdit olarak algılandı. bu tehdit algısı, Filistinlilerin yaşadıkları bölgelerin askeri yönetim altına alınmasına neden oldu. Bu dönem Filistinlilerin toplumsal kimlik, siyasi temsil ve ekonomik güç olarak en belirsiz, kısıtlı ve zayıf olduğu bir dönemdir. Filistinliler adete yaşadıkları bölgelere hapsedilmiş, askeri, sivil ve kültürel baskı altında dışlanmış, ötekileştirilmiş ve düşman algısı açıkça dile getirilmiştir. İsrail'de yaşayan Filistinliler, bu bağlamda, Filistinli-Arap, Müslüman-Hıristiyan veya Sünni-Dürzü kimlikleriyle baskın İsrail vatandaşlığı kimliği arasında sıkışan azınlık durumuna düştüler.

1967 Arap-İsrail savaşı İsraili Filistinli azınlık açısından çok önemli sonuçlar doğurdu. Savaştan sonra Batı Şeria ve Gazze Şeridi İsrail işgaline altına girdi. Savaş bir yandan işgal altına alınan bölgelerde yaşayan Filistinliler için komşu Arap ülke ve toplumlarıyla iletişimi koparıırken, diğer yandan İsraili Filistinliler için bir parçası oldukları büyük Filistin toplumuyla iletişim ve etkileşim kapısını açmış oldu. İsraili Filistinlilerin Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde yaşayan Filistinlilerle iletişimi toplumsal kimliklerinin oluşmasında ve büyük Filistin toplumuna aidiyetleri açısından uygun bir zemin hazırladı. En önemlisi İsraili Arap azınlığın kendisini bir üst kimlik olarak "Filistinli" tanımlaması oldu. Bu dönemde İsraili Filistinli azınlık çözüm olarak İsrail işgali altındaki Filistinli soydaşlarıyla Filistin ulusal birlik düşüncesini savundu. Ancak Oslo Barış Görüşmelerinde Filistin Bölgesel Yönetimi ile İsrail Devleti arasında başlayan müzakerelerde İsraili Filistinlilerin sorunu gündeme gelmeyince durum değişti. İsraili Araplar Filistinlileşme sürecinin İsrail'de kendi sorunlarına bir çözüm

---

¹¹⁰ Kenig, 7.

üretmeyeceğini, aksine sorunu daha da içinden çıkılmaz kıldığı sonucuna vardıkları, sorunlarını Knesset'e taşımaya karar verdikleri görülür.

Bu siyasallaşma döneminde Filistinli azınlığı temsil eden ve değişik söylemleriyle çözüm arayan ve üreten partiler kuruldu. Farklı siyasi söylemlerle Filistin toplumunun sorunlarını dile getiren bu partilerin ortak hedefi Filistin azınlık haklarının elde edilmesi olmuştur. Bu bağlamda, farklı siyasi bakış açlarına sahip olsalar da bu partiler birleşik listeler şemsiyesi altında seğımlere katıldıkları sıklıkla rastlanır. Fakat Filistinli azınlık İsrail demokratik siyasal platformunda yasal engellerle de karşılaştı. İsrail'de Filistinli kimliğiyle siyaset yapmak neredeyse imkânsız hale getirildi. Siyasi bir lider ya da bir vekil olarak Arap ülkelerini ziyaret etmek bile devletin iznine bağlı kılındı. İsrail'in Filistinli azınlıktan komşu ve soydaş tüm Arap âleminde bağlarını koparmalarını, daha doğrusu Arap kimliklerini unutmaları dayatıldı. İsrail Devleti Filistinli azınlığın milli ve dini kimliklerini baskı altında tutan, siyasal haklarını kısıtlayan politikalarını kolonyal-yerleşimci zihniyetle uygulamaya devam etmektedir.

Kaynakça

- Abd El Rahman, Sherihan. "The Political Mobilization of the Arab Minority in Israel: Shifts in Political Demands and Activities" 09 April 2010. *CUREJ: College Undergraduate Research Electronic Journal*, University of Pennsylvania, <https://repository.upenn.edu/curej/122>. (Erisim, Nisan 24, 2021).
- Abunemeh, Samira, "The Success of an Ethnic Political Party: A Case Study of Arab Political Parties in Israel". *Honors Theses*. (2014). 816. https://egrove.olemiss.edu/hon_thesis/816. (Erisim, Nisan 24, 2021).
- Adalah – The Legal Center for Arab Minority Rights in Israel, *Inequality Report: The Palestinian Arab Minority in Israel*, (February 2011).
<http://www.adalah.org/eng/publications.php>, (Erisim, Nisan 24, 2021).
- Avda, Ayman. "Havle İntihabati'l-Knesset ve'l-Muvatinine'l-Arab: el-Muşareke, 'Adamu't Tasvit ve'l Mukata'a". <http://www.aljabha.org/files/moqata3a.doc>, (Erişim, Nisan 24, 2021).
- Bligh, Alexander. *The Israeli Palestinians: an Arab minority in the Jewish state*. London: Frank Cass, 2003.
- El-Asmar, Fouzi. *To be an Arab in Israel*. Beirut: The Institute for Palestine Studies, 1978.
- Ghanem, As'ad. *The Palestinian-Arab minority in Israel, 1948-2000: a political study*. Albany: State University of New York Press, 2001.
- Haydar, Aziz. "El-Fikrû'l-Kavmî li'l-Arabî'l-Filistiniyyîn fi İsrâil: el-Hareketü'l-Vataniyyeti't-Tekaddumiyye Ebnâu'l-Beled". *Mecelletu'l-Mustakbeli'l-Arabî*, 37/425, (Haziran/Temmuz, 2014): 22-40.
- Hitman, Gadi. *Israel and Its Arab Minority, 1948-2008: Dialogue, Protest, Violence*. Lanham, Maryland: Lexington Books, 2016.
- Jamal, Amal. *Arab Minority Nationalism in Israel: The Politics of Indigeneity*. London and New York: Routledge, 2014.
- Jamal, Amal. *The Arab public sphere in Israel: media space and cultural resistance*. Bloomington, Ind: Indiana University Press, 2009.
- Jiryis, Sabri. *The Arabs in Israel*. New York: Monthly Review Press, 1976.
- Kenig, Ofer. "Israel's Arab Parties from a Comparative Perspective: The Challenge of Marginality and the Dilemma of Influence vs. Protest ". *Democratic Culture*, 8, (2004): 109-143.
- Kenig, Ofer. The Political Representation of Israel's Arab Minority: The Challenge of Marginality and the Dilemma of Influence versus Protest,
http://institutobrasilisrael.org/cms/assets/uploads/_BIBLIOTECA/_PDF/as-minorias-em-israel/6d951ea47f76ea49efa83dea19ddf883.pdf (Erişim, Haziran 30, 2021).
- Khalidi, Rashid. *The Hundred Years' War on Palestine: A History of Settler Colonialism and Resistance, 1917-2017*. London: Profile Books, 2021.
- Lustick, Ian. *Arabs in the Jewish State: Israel's control of a national minority*. Austin: University of Texas Press, 1980.
- Magalotti, Daniel. "Political Discrimination Against Arab Citizens of Israel" *The Jerusalem Fund*. <http://www.thejerusalemfund.org/ht/a/GetDocumentAction/i/6677>.
- Masalha, Nur. *The Palestine Nakba: Decolonising History, Narrating the Subaltern, Reclaiming Memory*. London: Zed Books Ltd, 2012.
- Mi'ari, Mahmoud. "Collective Identity of Palestinians in Israel after Oslo". *International Journal of Humanities and Social Science*, 1/8, July 2011.
- Middle East Report. "Back to Basics: İsrail's Arap Minority and the İsraili-Palestinian Conflict". 119, 14 March, 2012.
- Molavi, Shourideh C. "Stateless Citizenship and the Palestinian-Arabs in Israel". *Refuge: Canada's Journal on Refugees*. 26.2 (2011): 19-28.

- Mossawa Center. *The Palestinian Arab Citizens of Israel: Status, Opportunities and Challenges for an Israeli-Palestinian Peace*. Haifa: The Mossawa Center, 2006.
<http://www.mossawa.org/eng//Public/file/02006%20The%20Palestinian%20Arab%20Citizens%20of%20Israel%20Status.pdf>. (Erişim, Nisan 24, 2021).
- Nadim N. Rouhana and Areej Sabbagh-Khoury. *Palestinians in Israel: Readings in History, Politics & Society*. Mada al-Carmel: Arab Center for Applied Social Research, 2011.
- Nakhala, Dua. *Shackled at Home: The Palestinian Minority in Israel: Policy Briefing*. Brussels: European Parliament, 2012.
- Pappé, Ilan. *The Forgotten Palestinians: A History of the Palestinians in Israel*. New Haven; London: Yale University Press, 2011.
- Pappé, Ilan. "One-State Palestine: Past, Present and Future". Ed. Ilan Pappé and Jamil Hilal *Across the Wall: Narratives of Israeli-Palestinian History*. London: I.B. Tauris, 2010.
- Rabinovitch, Ari. "Explainer: Who's who in Israel's new patchwork coalition government". Reuters. (June 14, 2021), <https://www.reuters.com/world/middle-east/whos-who-israels-new-patchwork-coalition-government-2021-06-13>, (Erişim, 17 Ağustos, 2021).
- Rabinowitz, Dan. "The Palestinian Citizens of Israel, the Concept of Trapped Minority and the Discourse of Transnationalism in Anthropology". *Ethnic and Racial Studies*, 24/1, (2001), 64-85.
- Rekness, Elie. "The Arab Minority in Israel: Reconsidering the "1948 Paradigm". *Israel Studies*, 19/2, (2014): 187-217.
- Rekness, Elie. "The Evolvement of an Arab-Palestinian National Minority in Israel". *Israel Studies*, 12/3, (Fall, 2007): 1-28.
- Rouhana, Nadim N, and Nimer Sultany. "Redrawing the Boundaries of Citizenship: Israel's New Hegemony". *Journal of Palestine Studies*. 33/1, (2003): 5-22.
- Said, Edward W. *The Question of Palestine*. New York: Vintage Books Edition, 1992.
- Salah, Maha. "Why are Palestinians Voting with their Feet in the Israeli Elections". *Middle East Monitor*, Fact Sheet- 21th January, 2013.